

Uspon radikalno desnih stranaka u Europi i problemi imigracije

Žugčić, Tamara

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:776059>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

Tamara Žugčić

USPON RADIKALNO DESNIH STRANAKA U
EUROPI I PROBLEMI IMIGRACIJE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2016.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

USPON RADIKALNO DESNIH STRANAKA U EUROPI I
PROBLEMI IMIGRACIJE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr.sc. Dario Nikić Čakar

Studentica: Tamara Žugčić

Zagreb,
rujan 2016.

Izjavljujem da sam diplomski rad *Uspon radikalno desnih stranaka u Europi i problemi imigracije*, koji sam predala na ocjenu mentoru dr.sc. Dariu Nikić Čakaru, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Tamara Žugčić

SADRŽAJ

1. Uvod	5
2. Radikalno desne stranke	6
3. Pretpostavke uspjeha radikalno desnih stranaka	9
a. Migracije	9
b. Islamofobija	10
c. Ekonomija	13
d. Birači	14
e. Europska Unija	16
4. Radikalno desne stranke u Europi	18
a. Stranke s potporom većom od 15 posto	19
b. Stranke s potporom 5 – 15 posto	27
c. Stranke s potporom manjom od 5 posto	35
d. Završna razmatranja za sve tri grupe zemalja	44
5. Izbjeglička kriza i radikalno desne stranke	46
6. Zaključak	48
7. Sažetak i ključne riječi	49
8. Literatura	50

1. UVOD

Europa se već dugu niz godina bori s velikim priljevom imigranata. Broj imigranata konstantno raste što posljedično izaziva i promjene u društvu, odnosno na političkoj sceni. Tijekom 1990-ih započela je rasti popularnost radikalno desnih stranaka i pokreta što je uvelike povezano s povećanjem broja imigranata. Takve stranke imaju izrazito radikalne programe kada se govori o useljeničkoj politici. One teže smanjenju broja useljenika, a nerijetko i deportaciji stranaca iz zemlje. Popularnost takvih stranaka sve više raste što su potvrdili izbori tijekom prethodne godine koja je posebno bila obilježena masovnim migracijama prema Europi.

Ovaj rad bavi se radikalno desnim strankama u Europi. Teza s kojom započinjem svoje istraživanje kaže da će radikalno desne stranke biti uspješnije u zemljama s većim brojem imigranata. Kako radikalno desne stranke najveći dio programa temelje upravo na problemu imigracije može se očekivati kako će s povećanjem broja imigranata rasti i svijest o stvarnom problemu imigracije. Kako tradicionalne stranke nemaju konkretna i učinkovita rješenja za očekivati je kako će se birači sve više okretati alternativni, radikalno desnim strankama.

Druga teza kaže da postoji veza između popularnosti radikalno desnih stranaka i BDP-a neke zemlje. Odnosno, što je zemlja bogatija to je popularnost radikalno desnih stranaka veća. Visoki standard pridonosi zadovoljstvu ljudi. U ljudskoj je prirodi da pokuša očuvati takvu povoljnu situaciju. Zbog toga očekujem da će se društva s višim standardom više boriti za očuvanje postojeće ekonomske situacije. Radikalno desne stranke upozoravaju na troškove koje donosi prekomjeran broj imigranata te na posljedice koje će imati na postojeću ekonomsku situaciju.

U prvom dijelu rada govori se o europskim radikalno desnim strankama općenito. Definira se pojam radikalno desne stranke se pristupa klasifikaciji. Opisuje se i osnovna obilježja takvih stranaka. Drugi dio bavi se pretpostavkama uspjeha radikalno desnih stranaka. Ovdje je riječ o migracijama, islamofobiji, ekonomiji, profilu glasača te stavovima radikalno desnih stranaka prema EU. Treći dio bavi se analizom pojedinih europskih radikalno desnih stranaka. Radi preglednosti stranke su podijeljene u tri grupe s obzirom na potporu birača na posljednjim izborima. U posljednjem dijelu riječ je o izbjegličkoj krizi i na koji je način utjecala na radikalno desne stranke.

2. RADIKALNO DESNE STRANKE

Suvremena Europa suočava se s novim izazovom, usponom radikalno desnih stranaka. Iako se radikalno desne stranke često povezuju s fašizmom, one su nastale u drugačijem okruženju od izvornih fašističkih stranaka. Radikalno desne stranke u nekim slučajevima imaju poveznicu s fašizmom, ali su svoje ideje prilagodile vremenu u kojem su nastale te ih ublažile. Radikalno desne stranke najčešće se poistovjećuje s ekstremizmom. Iako se termini radikalne desnice i ekstremne desnice često koriste kao sinonimi, postoji razlika. Cas Mudde jedan je od autora koji je napravio razlikovanje između dva spomenuta termina. Radikalno desne stranke su one koje se natječu unutar postojećeg sustava te nužno ne traže povratak u antidemokratski sustav, dok ekstremno desne stranke žele srušiti postojeći sustav (Mudde 2007: 31). Osim širokog spektra termina koji se koriste, od pojave novih radikalno desnih stranaka u 1980-ima postoji i problem njihove klasifikacije

Nova desnica javlja se tijekom 1980-ih kao novi politički fenomen. Javljaju se radikalno desne stranke koje se više ne mogu direktno povezivati s fašizmom ili neofašizmom (Hainsworth 2008: 8). Radikalno desne stranke koje se javljaju 1980-ih napuštaju izvorne fašističke ideje te se okreću problemima koji okupiraju suvremeno društvo. Najčešće se radikalno desne stranke opisuje terminima: konzervativizam, autoritarizam, rasizam, ksenofobija i populizam. Same ideje mogu se svesti na najmanji zajednički nazivnik, no sam intenzitet i načini ostvarenja ideja uvelike se razlikuju. Zbog toga se radikalno desne stranke ne može uvrstiti u klasične podjele političkih stranaka, odnosno stranačke obitelji. Kao bitno obilježje radikalno desnih stranaka navodi se konzervativizam. Konzervativizam kao ideologija počiva na ideji obrane postojećeg poretka, autoritarizmu, nacionalizmu te veliku važnosti pridaje religiji. Takve ideje se uvelike podudaraju s idejama radikalno desnih stranaka. Ipak, stavljanje radikalno desnih stranaka pod okvir konzervativizma nije moguće. Radikalno desne stranke novi su politički fenomen čija složenost onemogućuje svrstavanje u dosadašnje okvire. Glavne razlike konzervativizma i radikalno desnih stranaka očituju se u pitanju religije i socioekonomskih politika. Tako se radikalno desne stranke ne opterećuju samom religijom u mjeri u kojoj to čine tradicionalne konzervativne stranke, te socioekonomskim pitanjima pridaju tek sekundarnu važnost (Mudde 2007:28). Termin kojim se često opisuje radikalna desnica jest i populizam. Populizam se najčešće vezuje uz postojanje karizmatične osobe te kao glavno političko sredstvo koristi emocije. Radikalno

desne stranke svakako imaju navedena obilježja. Problem u poistovjećivanju radikalno desnih stranaka i populizma Mudde vidi u činjenici da populizam nije dovoljno širok termin da obuhvati cijelu radikalnu desnicu već može biti promatran kao posebna skupina unutar radikalne desnice (Mudde2007:30). Složenost ideologije radikalno desnih stranaka pokazuje kako one formiraju novu stranačku grupu izvan okvira tradicionalnih podjela.

Daleko najeksponiranija obilježja radikalno desnih stranaka su ksenofobija i rasizam. Pri tome najviše se naglašava strah od pripadnika islamske vjere, odnosno, islamofobija. Upravo ovaj termin postaje glavno uporište popularnosti radikalno desnih stranaka. Sve radikalno desne stranke u većoj ili manjoj mjeri zastupaju anti-imigracijsku politiku koja se prvenstveno odnosi na pripadnike islamske vjere. Anti-imigracijska politika jest upravo ono što povezuje sve radikalno desne stranke. Sve veći broj useljenika (prvenstveno muslimana) stvara dodatnu podjelu u društvu. S jedne strane je domaće stanovništvo, dok nasuprot njih stoje useljenici. Stvara se podjela: mi i oni (Norris 2005: 166). Upravo radikalno desne stranke dodatno potiču produbljivanje ovog društvenog sukoba. Izjava da su useljenici glavni razlog zašto domaće stanovništvo ostaje bez posla nije rijetkost. Takvom retorikom služio se i Jean-Marie LePen, predsjednik francuske radikalno desne stranke Front National od 1972. do 2011. godine, izjavivši kako je dva milijuna useljenika razlog nezaposlenosti dva milijuna Francuza (Norris 2005: 177). Istom takvom retorikom poslužili su se i Švedski demokrati na posljednjim nacionalnim izborima, ali i mnoge druge radikalno desne stranke. Dok su pripadnici islamske vjere najčešće percipirani kao neprijatelji, radikalno desne stranke na sličan način odnose se i prema ostalim useljenicima. Primjerice, mladež Švedskih demokrata opisuje Rumunje kao prljav narod. Takav stav uvelike podsjeća na ideje nacizma o rasnoj superiornosti. Zbog takvih stavova radikalno desne stranke se često naziva i neofašističkim ili neonacističkim. No u ovom slučaju antisemitizam zamijenjen je prvenstveno islamofobijom. U švedskom slučaju problem za radikalno desnu stranku SD predstavlja islamska vjera dok židovstvo smatraju dijelom švedske kulture.

Potporna radikalnoj desnici raste u mnogim europskim zemljama. U nekim zemljama radikalno desne stranke bile su ili još uvijek jesu dio vladajuće koalicije, poput Austrije ili Švicarske. U posljednjih nekoliko godina mijenja se politički kontekst čemu su stranke radikalne desnice svakako jedan od glavnih uzroka. Radikalno desne stranke više nisu nevažne te svojim djelovanjem utječu na stavove tradicionalnih stranaka. Vidljivo je kako su tradicionalne

stranke centra ili umjereno desne stranke počele preuzimati stavove radikalne desnice. U Austriji je 1999. godine koalicija ÖVP – SPÖ počela preuzimati i implementirati dijelove politike FPÖ-a (Hainsworth 2008: 113). Austrija je primjer zemlje u kojoj radikalno desna stranka ima veliku podršku birača. Zbog toga se može i očekivati kako će druge stranke prihvatiti njihovu retoriku. Takav stav ima i nizozemski politolog Joost van Spanje koji tvrdi da što je veći uspjeh anti-imigracijske stranke na izborima to će ostale stranke više prihvatiti restriktivne useljeničke politike (Van Spanje 2010: 567). Tako se izborni uspjeh FPÖ-a može objasniti i strožim odredbama useljeničke politike u Austriji nakon 1999. godine. Osim toga, Mainstream stranke često prihvaćaju retoriku radikalno desnih stranaka kako bi osigurale većinu, a primjer za to je Danska. Liberalno – konzervativna vlada 2001. godine ovisila je o potpori radikalno desne stranke (Hainsworth 2008: 118). Iako DF nije ušla u vladu svakako je utjecala na njezine politike. Tako je nakon 2001. godine postrožena useljenička politika u Danskoj (Hainsworth 2008: 118).

Iz navedenog je vidljivo kako su radikalno desne stranke postale izuzetno utjecajne te se više ne mogu zanemarivati. Priljev migranata u Europu sve više raste, a radikalno desne stranke koriste takvu situaciju kako bi pridobile birače. Anti-imigrantska politika kao glavna sastavnica programa radikalno desnih stranaka postaje sve popularnija što se izražava u činjenici da i Mainstream stranke sve više zaoštravaju svoje politike prema useljenicima.

2. PRETPOSTAVKE USPJEHA RADIKALNO DESNIH STRANAKA

Radikalno desne stranke u Europi postoje već dugi niz godina, no na važnosti dobivaju tek nakon 2000. godine. Poseban zamah zadobile su s početkom izbjegličke krize u Europi. Problemi koje naglašavaju radikalno desne stranke povezani su s imigracijama te samim troškovima istih, a pokazalo se kako navedeni problemi dobivaju na važnosti. Posljedično, radikalno desne stranke pridobile su velik broj birača te postale važan politički akter u mnogim državama Europe. Zbog toga je važno pobliže objasniti elemente koji su ključni za porast njihove popularnosti.

a. MIGRACIJE

Europa je od kraja Drugog svjetskog rata postala cilj mnogim migrantima. Tako gotovo dvije trećine svih migranata dolazi u Europu. Između 2000. godine i 2015. godine u Europu je uselilo oko 20 milijuna ljudi (UN 2016: 1). Posljednjih godina priljev migranata se uvelike povećao. Do 2014. godine imigracije u Europu bile su potaknute uglavnom ekonomskim razlozima. Zapadnoeuropske zemlje bile su privlačne migrantima zbog visokog standarda. Situacija se drastično mijenja 2014. godine kada je Europa suočena s velikim priljevom izbjeglica iz područja zahvaćenima ratom, pr. Sirije.

Problem migracija prepoznat je tek u posljednjih nekoliko godina što pokazuje nedostatak podataka o razmjeru problema kako na razini EU tako i na razini svake države pojedinačno. Prema procjenama UN-a broj migranata se povećao za 50% u razdoblju od 1960. godine do 2000. godine. Tako je 2000. godine 175 milijuna ljudi nastanjeno u stranoj državi (UN 2005: 23). Europa je, kao što je već spomenuto, glavno odredište migranata. Prema procjenama, iste godine, u Europi je živjelo 56 milijuna imigranata (UN 2005: 23).

Tijekom 2011. godine u EU je živjelo 33,3 milijuna stranaca, od toga njih 20,5 milijuna došlo je iz zemalja izvan EU (Vasileva 2012: 1). Najveći broj migranata izvan EU dolazi iz Turske i Maroka (Vasileva 2012: 2). Obje zemlje nalaze se na granici EU, stoga ne čudi da upravo najveći broj emigranata iz spomenutih zemalja kao odredište odabire zemlje EU. Zemlje EU u koje dolazi najveći broj imigranata tradicionalno su Njemačka, Velika Britanija i Francuska.

Tijekom 2010. godine EU je dobila 0,8 milijuna novih državljana (Sartori 2012: 1). Za dobivanje državljanstva se uglavnom prijavljuju imigranti iz zemalja nečlanica. Takav trend može se objasniti činjenicom da unutar EU postoji sloboda kretanja osoba, kao što je određeno člankom 3. Ugovora o funkcioniranju EU. Također, temeljem članka 45. Ugovora o funkcioniranju EU, uređeno je slobodno kretanje radnika unutar EU. Prema tome, državljani članica EU mogu se slobodno kretati, boraviti i raditi u drugim državama članicama. Spomenute slobode te koncept građanstva EU omogućio je državljanima članica EU da zadrže svoje državljanstvo iako su nastanjeni na području druge države članice. Tijekom 2013. godine u zemlje članice EU imigriralo je 3,4 milijuna ljudi, od toga 1,4 milijuna iz zemalja izvan EU.

Slučaj Švicarske je posebno zanimljiv. Iako nije dijelom EU, Švicarska je jedna od najpopularnijih ciljeva migranata, prvenstveno zbog visokog standarda. Više od 20 posto od ukupnog stanovništva Švicarske su useljenici. Njih 1,6 milijuna živjelo je na teritoriju Švicarske u 2008. godini (Schindall 2009), dok je u 2014. godini taj broj porastao na 1,95 milijuna (OECD 2015: 252). Većina useljenika dolazi iz zemalja članica EU. Naime, Švicarska je potpisala sporazum s EU o slobodnom kretanju radnika zbog čega velik broj građana EU dolazi živjeti i raditi u Švicarsku. Najveći broj useljenika iz članica EU dolazi iz Njemačke, Italije, Francuske i Portugala (OECD 2015: 252). Tek nešto više od 30 posto useljenika je iz trećih zemalja. Najveći broj useljenika iz trećih zemalja dolazi sa područja bivše Jugoslavije (Schindall 2009).

b. ISLAMOFBIJA

Muslimansko stanovništvo čini velik dio imigranata u zemlje EU. Najveći dio dolazi ih iz Turske, područja Magreba, bivše Jugoslavije te Bliskog Istoka (EUMC 2006: 24). U Europi danas živi oko 44 milijuna muslimana.¹ Glavna karakteristika muslimanskog stanovništva je visoki prirodni prirast u odnosu na europsko, pretežito kršćansko, stanovništvo. Također, kultura muslimanskog stanovništva uvelike se razlikuje od europske što stvara dodatni jaz između domaćeg stanovništva i useljenika. Tako se posljednjih godina razvija određena vrsta straha i netrpeljivosti u odnosu na muslimansko stanovništvo.

¹ Daily mail, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3319890/The-Paris-attacks-drawn-renewed-attention-Europe-s-growing-Muslim-population.html>

Takav strah podijelio je europsko društvo na „nas i njih“, a vrhunac svakako doživljava posljednjih mjeseci kao posljedica niza terorističkih napada u Europi. Početak rata protiv terorizma donio je i negativnu percepciju muslimana u Europi. Islamofobija zapravo označava novi oblik rasizma. Sam termin nastao je još u 20. stoljeću, ali na važnosti dobiva tek nakon terorističkih napada na SAD. Pod terminom islamofobija smatra se neosnovano neprijateljstvo prema muslimanima te strah od muslimana.

Ustavi zemalja članica EU garantiraju vjerske slobode. Iako mnoge države formalno ne priznaju religiju, prava muslimana u takvom slučaju ostvaruju se preko posebnih tijela koja ih predstavljaju, primjerice udruge civilnog društva (EUMC 2006: 32-33). Iako formalno, muslimani imaju garantirana sva prava, često se susreću s neodobravanjem na svim razinama. Istraživanja pokazuju kako se velik dio muslimana svakodnevno suočava s diskriminacijom. Diskriminaciju najčešće doživljavaju kod traženja zaposlenja, ali i na samom radnom mjestu gdje im se uskraćuje promaknuće ili ih se uznemirava (EUMC 2006: 32).

Također, važno je spomenuti kako je muslimansko stanovništvo daleko slabije integrirao u društvo u odnosu na ostale useljenike. Nedostatak volje, ali često i prilike za integracijom u društvo dodatno šire netrpeljivost u društvu. Jedna od najvažnijih razlika između europskog društva i muslimanskog društva jest pitanje jednakosti spolova. Dok EU i zapadno društvo promoviraju ravnopravnost spolova, muslimansko društvo u velikoj mjeri drži se tradicionalnih stavova u kojima ne postoji jednakost. U tom kontekstu često se spominje način odijevanja muslimanki. Nošenje burke na Zapadu shvaća se kao simbol nejednakosti i kontrole nad ženama (EUMC 2006: 39). Osim toga, problem koji se javlja u mnogim državama članicama unutar muslimanskog stanovništva jest tradicija dogovorenih prisilnih brakova. Žene su prisiljene na udaju te su u takvoj zajednici često podvrgnute obiteljskom nasilju. To potvrđuje i istraživanje provedeno u Njemačkoj gdje je ustanovljeno kako je obiteljsko nasilje povezano s dogovorenim brakovima kod turskih žena (EUMC 2006: 39).

Europskim društvom širi se masovna histerija koju dodatno podupiru mediji i radikalno desne stranke. Islamofobija kod radikalno desnih stranaka često se uspoređuje s antisemitizmom kod fašističkih stranaka. Radikalno desne stranke oslanjaju se na strah od muslimana te dodatno jačaju histeriju u društvu. Čelnik FPÖ-a Jörg Heider tijekom 1990-ih naglašavao je razliku društvenog poretka islama te zapadnog društva (Mudde 2007: 84). Sličnom retorikom služe se i ostale radikalno desne stranke u Europi. Teroristički napadi koji se događaju sve češće u Europi dali su novi zamah spomenutim strankama. Važno je istaknuti da iako radikalno desne

stranke šire strah i netrpeljivost prema muslimanskom stanovništvu, one u rijetkim slučajevima pribjegavaju nasilju. Taj aspekt više koriste ekstremno desni pokreti.

Važan element u širenju islamofobije su svakako mediji. Islam se svakodnevno prikazuje kao nasilnu religiju koja je tijesno povezana s terorizmom. Tako se nerijetko s islamom povezuju termini ekstremizam, terorizam i fundamentalizam. Mediji ponajviše potpomažu masovnu hysteriju te netrpeljivost prema islamu. Na primjer, 1995. godine Timothy McVeigh je u Oklahoma Cityju aktivirao bombu koja je ubila 167 ljudi. Ono što je posebno važno naglasiti je činjenica kako napadač nije bio stranac ili pripadnik neke terorističke organizacije izvan SAD-a.² Ipak, kada su mediji izvještavali o samom napadu, niti u jednoj reportaži nije mu dana etiketa kršćanskog terorista (Haque and Hossain 2008: 6). S druge strane, svaki zločin koji počinji pripadnik muslimanske vjere u medijima je prikazan kao akt počinjen u ime islama. Zbog takvog prikaza cijela muslimanska zajednica povezuje se sa zločinima koje su počinili pojedinci. Tako većina medija prikazuje sve muslimane kao ekstremiste. Primjerice u jednom je časopisu bila objavljena fotografija na kojoj se muslimani mole s oružjem u rukama. Takva je fotografija direktno povezala islam s nasiljem, no nigdje nije spomenuto kako fotografija zapravo prikazuje bojišnicu u Afganistanu u vrijeme molitve (Haque and Hossain 2008: 7). Takvi slučajevi nisu rijetki u europskim medijima. Zbog širenja takve percepcije muslimana Europa se suočava s rastućim nasiljem prema muslimanima u Europi.

Kao poseban primjer ponovo je potrebno istaknuti Švicarsku. U Švicarskoj je većina stanovništva katoličke vjere, a islam čini drugu najveću religiju s oko 4,3 posto u 2000. godini (Schindall 2009). Najveći broj muslimana u Švicarsku dolazi iz Turske, bivše Jugoslavije te sjeverne Afrike (Ettinger 2008: 4). Iako švicarski ustav garantira vjerske slobode te su obećane jednake mogućnosti svim ljudima, izgrađen je relativno mali broj džamija u odnosu na broj muslimana u Švicarskoj. Važna razlika u odnosu na druge zemlje EU, koja je imala velik utjecaj na položaj islama u Švicarskoj, su referendumi. Naime, švicarski politički sustav omogućava građanima da direktno sudjeluju u vlasti i oblikuju politike preko referenduma i inicijativa. Tako je 2008. godine odobrena inicijativa o zabrani izgradnje minareta. Do inicijative je došlo nakon što je 2006. godine muslimanska zajednica u Wengenu izgradila minaret što je sud odobrio iako su se građani te općine peticijom izjasnili protiv gradnje (Dodd 2015: 8). Nakon što je inicijativa odobrena, 2009. godine održan je referendum o dotičnom problemu. Iako se smatralo kako inicijativa neće proći, rezultati su pokazali

²The History of the Oklahoma City Bombing, April 19, 1995, ADL

drugačije. Više od polovice, točnije 57,5 posto od onih koji su pristupili referendumu izglasalo je zabranu gradnje minareta (Dodd 2015: 12). Tijekom kampanje za zabranu gradnje minareta koristio se rastući strah od islama. Veliku ulogu imali su mediji i radikalno desna stranka SVP.

c. EKONOMIJA

Ekonomskom programu radikalno desnih stranaka se pridaje tek drugorazredna važnost. Najčešća poveznica u ekonomskim pitanjima s radikalno desnim strankama u Europi je neoliberalizam iako u mnogočemu proturječi istom. Uspon radikalno desnih stranaka u Europi najčešće se povezuje s imigracijama, ali i s ekonomskom krizom i krizom demokracije. Zbog toga je važno definirati poziciju radikalno desnih stranaka u ovom segmentu. Iako se položaju radikalno desnih stranaka u ekonomskim pitanjima ne pridaje velika važnost, neki autori dali su doprinos i na ovom području. Tako na primjer Piero Ignazi, talijanski politolog, povezuje uspon radikalno desnih stranaka u Europi sa sve glasnijim negodovanjem protiv prevelike uloge države u gospodarstvu te moći sindikata (Rovny 2013: 2). Kao jedan od glavnih nedostataka radikalno desnih stranaka smatra se nedostatak alternativnih ekonomskih programa u odnosu na Mainstream stranke (Guibernau 2010: 9).

Za početak važno je napomenuti karakteristike koje povezuju sve radikalno desne stranke u Europi. Prva je tržišna ekonomija. Naime, sve radikalno desne stranke prihvatile su tržišnu ekonomiju no i ovdje postoje razlike u opsegu intervencije države u ekonomiju (Mudde 2007: 123). U ovom području radikalno desne stranke zauzimaju vrlo širok spektar pozicija. Švicarska SVP primjer je stranke koja teži što manjoj intervenciji države u ekonomiju. U svojem programu nastupa vrlo agresivno o ovom pitanju te tvrdi kako će snažna intervencija države dovesti do kraha švicarske ekonomije (Mudde 2007: 123). S druge strane, francuski FN je tijekom 1990-ih počeo zagovarati protekcionizam (Ignazi 2003: 100). Tako u ovom slučaju imamo radikalno desnu stranku povezanu s tradicionalno lijevom pozicijom.

Nadalje, većina radikalno desnih stranaka ima negativne stavove prema EU. Naime, dok zagovaraju manju intervenciju države u ekonomiju, istovremeno odbijaju međunarodnu slobodnu trgovinu. Ideja je da ekonomija treba biti na korist domaćem stanovništvu. Takvu ideju Mudde naziva modelom nacionalnog kapitalizma (Mudde 2007: 126). Zbog toga glavni

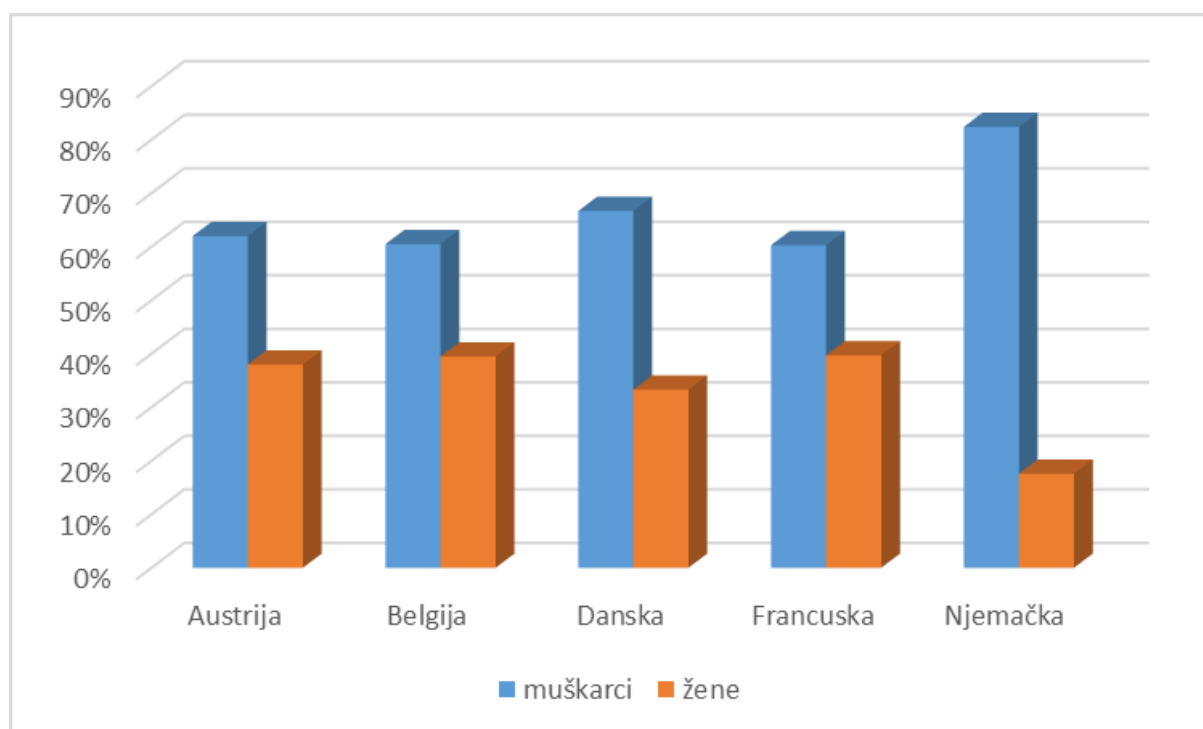
fokus je na potpori malih poduzetnika, a ne velikih multinacionalnih korporacija. U vezi s navedenim, pitanje privatizacije je segment koji uvelike odstupa od neoliberalne ideologije. Većina radikalno desnih stranaka zagovara privatizaciju unutar nacionalnih okvira. Tako francuski FN zagovara privatizaciju gdje bi barem 70 posto državne imovine došlo u ruke francuskih obitelji (Mudde 2007: 129).

d. BIRAČI

Svoj uspjeh radikalno desne stranke duguju velikoj podršci birača. Zbog toga je važno identificirati strukturu birača te njihove zajedničke karakteristike. Popularnost radikalno desnih stranaka raste zahvaljujući imigracijama, ekonomskoj krizi te nesposobnosti tradicionalnih političkih stranaka. Dobivaju sve veću podršku upravo zahvaljujući potonjem. Zbog toga se često glasovanje za radikalno desne stranke smatra protestnim glasovanjem. Za početak potrebno je klasificirati birače prema sociodemografskim kriterijima te ideološkim preferencijama i stavovima.

Prvi kriterij je spol. Istraživanja pokazuju kako je veća vjerojatnost da će za radikalno desne stranke glasovati muškarci čak za 40 posto (Arzheimer 2013: 8). Naime, žene su daleko manje sklone glasati za radikalno desne stranke što se može povezati s autoritarizmom i tradicionalnom ulogom žene koju zagovaraju takve stranke. Tradicionalna uloga žene ne odgovara današnjim prilikama. Danas su žene prisutne u svim područjima koja su se tradicionalno smatrala muškim. Zbog toga ženama nije privlačna ideja povratka u prošlost gdje je istoznačnica za ženu bila domaćica. Tako je udio glasova muškaraca, od ukupnog broja glasova za radikalno desne stranke, u Njemačkoj iznosio 82,4 posto, u Danskoj 66,7 posto, Belgiji 60,5 posto te Francuskoj 60,3 posto (Hainsworth 2008: 92).

Grafikon 1. Birači radikalno desnih stranaka prema spolu (u postocima)

Napomena: podaci za Njemačku, Belgiju, Francusku i Dansku su iz 2003. godine, a za Austriju iz 1999. godine.

Izvor: Hainsworth 2008: 92; Igrazi 2003: 115

Nadalje, birače se klasificira i prema stupnju obrazovanja. Birač radikalno desnih stranaka karakterizira relativno niska razina obrazovanja. Najmanja vjerojatnost je da će za radikalno desne stranke glasovati visokoobrazovani. Najveći postotak birača, ovisno o zemlji, imaju osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje. Na primjer, u Belgiji birači Vlaams Belang (VB) su pretežito oni nisko obrazovani (oko 34 posto), dok oko 30 posto ima završeno srednjoškolsko obrazovanje (Hainsworth 2008: 94). U slučaju Norveške, na nacionalnim izborima 2001. godine, za radikalno desnu stranku glasovalo je 16 posto nisko obrazovanih, a samo 9 posto onih s višim obrazovanjem (Hainsworth 2008: 94).

Radikalno desne stranke privlače širok spektar birača. U velikoj mjeri privlače radničku klasu, ali i nižu srednju klasu kao i nezaposlene (Arzheimer 2013: 10). To je u skladu s dosadašnjim podacima o razini obrazovanja birača radikalne desnice. Na primjer, u Danskoj i Norveškoj

radikalno desna stranka unutar svojeg biračkog tijela imala je veći broj birača radničke klase nego sami socijalni demokrati (Hainsworth 2008: 94). Podrška niže srednje klase je povezanis prethodnim podacima o obrazovanju. Naime, članovi niže radničke klase su oni s nižom razinom obrazovanja.

Radikalno desne stranke prvenstveno privlače mlađe birače i one koji glasaju prvi put (Arzheimer 2013: 10). To se često povezuje s nepostojanjem povezanosti s tradicionalnim strankama kao i s prirodom mlađih birača koji su skloniji prihvatiti netradicionalne stavove.

Osim navedenih karakteristika, važne su i same preferencije i stavovi birača. Jedan od glavnih razloga za davanje podrške radikalno desnim strankama su anti-imigrantski stavovi. Biračima radikalno desnih stranaka najvažnije je pitanje useljeničke politike (Mudde 1999: 186). Mudde navodi da iako imigracije najčešće jesu najvažnije pitanje, kod velikog dijela birača to pitanje nije glavni razlog za davanje glasa radikalno desnim strankama. Na primjer, na nacionalnim izborima 1986. godine u Francuskoj, tek 46 posto birača FN-a identificiralo je pitanje imigracija kao najvažnije (Mudde 1999: 186). Ipak, ondašnja situacija teško se može usporediti s današnjom. Veliki uspon radikalne desnice započinje tijekom 1990-ih kada se i sve više pažnje posvećuje imigracijama. Danas su imigracije daleko važnije pitanje ne samo kod birača radikalno desnih stranaka već i unutar cijelog biračkog tijela.

e. EUROPSKA UNIJA

Većina radikalno desnih stranaka nije sklona Europskoj Uniji. No, to nije oduvijek bio slučaj. Mnoge radikalno desne stranke u Europi su tijekom 1980-ih podržavale proces europske integracije (Mudde 2008: 159). Stranke su podržavale ideju Europe kao civilizacije sastavljene od različitih i neovisnih europskih država (Vasilopoulougo 2011: 229). Većina radikalno desnih stranaka okrenula se euroskepticizmu potpisivanjem Ugovora iz Maastrichta. Radikalna desnica smatra kako je ugovor označio početak stvaranja EU kao nametnute nadnacionalne tvorevine (Mudde 2008: 160). Vrlo važan pojam za radikalno desne stranke je suverenost. Prijenos dijela suverenosti na institucije EU nailazi na neodobranje od strane radikalno desnih stranaka. Ipak, važno je spomenuti kako priznaju postojanje europskih institucija te pod određenim uvjetima pristaju i na donošenje odluka unutar njih. Priznaju kako postoje pitanja koja se ne mogu riješiti na nacionalnoj razini te su spremne prihvatiti

multilateralnu suradnju europskih zemalja u tim pitanjima (Vasilopoulougo 2011: 235). Kod radikalno desnih stranaka zanimljivo je upravo to da nisu bile protiv članstva u EU, ali imaju negativno viđenje prema EU (Mudde 2008: 165). Stavovi radikalno desnih stranaka po pitanju članstva su se promijenili što se najbolje očituje nakon Brexita. Europske radikalno desne stranke pozdravile su odluku Velike Britanije da napusti EU te izrazile želju za istim u svojim državama. Radikalno desne stranke u Nizozemskoj, Francuskoj i Slovačkoj zalažu se za referendum o izlasku iz EU. Sve radikalno desne stranke reagirale su isto na Brexit, čestitkama te govorom o obnavljanju britanske neovisnosti. Švedska radikalno desna stranka (SD) čestitala je Britaniji na izboru neovisnosti.³ Beatrix von Storch, zastupnica AfD-a učinila je isto te nazvala 23. lipnja britanskim danom neovisnosti.⁴

Stavovi radikalno desnih stranaka prema EU su se mijenjali tijekom godina. Može se reći kako su ti stavovi sve više postali negativni. Od početne podrške do neodobravanja prenošenja suverenosti pa sve do zahtjeva za referendumom o izlasku iz EU. Stavovi prema EU u posljednje vrijeme su se posebno radikalizirali te sada velik dio radikalno desnih stranaka traži upravo izlazak iz EU.

³ The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/24/european-far-right-hails-britains-brexit-vote-marine-le-pen>

⁴ Ibid

4. RADIKALNO DESNE STRANKE U EUROPI

Radikalno desnim strankama u Europi sve više raste popularnost koja se razlikuje od države do države. Zbog velikog broja slučajeva zemlje su grupirane prema popularnosti radikalno desnih stranaka. Na svakom slučaju zasebno testiraju se glavne teze rada pri čemu se detaljno opisuju najzanimljiviji slučajevi. Na kraju se donosi zaključak koji se primjenjuje na cijelu grupu zemalja.

Prva teza ovog rada je da će *radikalno desne stranke biti popularnije u zemljama s većim brojem imigranata*. Kad govorimo o radikalno desnim strankama prva poveznica je stroga useljenička politika. Radikalno desne stranke s nepovjerenjem gledaju na strance pa u okviru useljeničke politike zagovaraju sve od određenih kvota do potpune zabrane useljavanja u zemlju. Upravo na ovome problemu radikalno desne stranke privlače najviše birača. Zbog toga se može zaključiti da će takve stranke biti popularnije u onim zemljama u koje dolazi veći broj imigranata.

Druga teza kaže da *što je veći BDP neke zemlje to će radikalno desne stranke imati više uspjeha na izborima*. Radikalno desne stranke šire strah među biračima okrivljujući imigrante za probleme društva, od kriminala do pada standarda. Mnoge radikalno desne stranke upozoravaju kako će useljenici oduzeti poslove državljanima neke države te im onemogućiti dosadašnje blagostanje. Nadalje, upozoravaju na izdatke koje država daje useljenicima, a koji bi mogli biti iskorišteni na korist domaćeg stanovništva. Zemlje s visokim standardom omogućavaju svojim građanima razne povlastice te sigurnu budućnost. Za očekivati je kako će građani nastojati zadržati takvu situaciju te da će na izborima odabrati onu opciju koja im obećava očuvanje postojećeg stanja. Tako se može zaključiti da će birači prosperitetnijih država češće okretati radikalno desnim strankama zbog želje da očuvaju dosadašnje stanje.

a) STRANKE S POTPOROM VEĆOM OD 15 POSTO

Radikalno desne stranke imaju potporu veću od 15 posto birača u Austriji, Danskoj, Finskoj, Mađarskoj i Švicarskoj. U nekim slučajevima radikalno desna stranka toliko je jaka da sudjeluje u samoj vlasti.

Tablica 1. Prikaz radikalno desnih stranaka te odnos broja useljenika i BDP-a u zemljama s potporom radikalno desnim strankama većom od 15 posto

DRŽAVA	STRANKA	IZBORNI REZULTAT ⁵	USELJENICI	BDP (per capita) \$, 2016. ⁶
Austrija	FPÖ	20,5 %, 2013.	151 280, 2013. ⁷	47 031
Danska	DPP	21,1 %, 2015.	64 874, 2014. ⁸	45 451
Finska	PS	17,6 %, 2015.	31 510, 2014. ⁹	40 838
Mađarska	Jobbik	20,4 %, 2014.	35 000, 2008. ¹⁰	25 895
Švicarska	SVP	29,4 %, 2015.	150 459, 2014. ¹¹	58 731

AUSTRIJA

Predstavnik austrijske radikalne desnice je Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ). Stranka nastaje tijekom 1950-ih, no ne postiže značajne uspjehe. Dio članova stranke, pa i samo vodstvo bili su bivši nacistički službenici. Utjecaj nacizma nazirao se i u programu stranke. Zagovarali su ideju etnički čiste Austrije upotrebom genetike (Ignazi 2003: 111). Do 1980-ih stranka nije ujedinjena već se za vodstvo bore različite skupine. Konačno, vodstvo

⁵ Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org>

⁶ Statistic Times, <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita-ppp.php>

⁷ Statistik Austria, <http://www.statistik.at/>

⁸ Statistic Denmark, <http://dst.dk/en>

⁹ Ministry of the Interior, Finland,

http://www.intermin.fi/en/migration/immigration_to_finland

¹⁰ Gödri, I., 2015, International migration, u: Monostori, Óri, Spéder, Zsolt (eds.): Demographic Portrait of Hungary 2015, Hungarian Demographic Research Institute, Budapest

¹¹ The Local, CH, <http://www.thelocal.ch/20160128/rate-of-net-immigration-slows-in-2015>

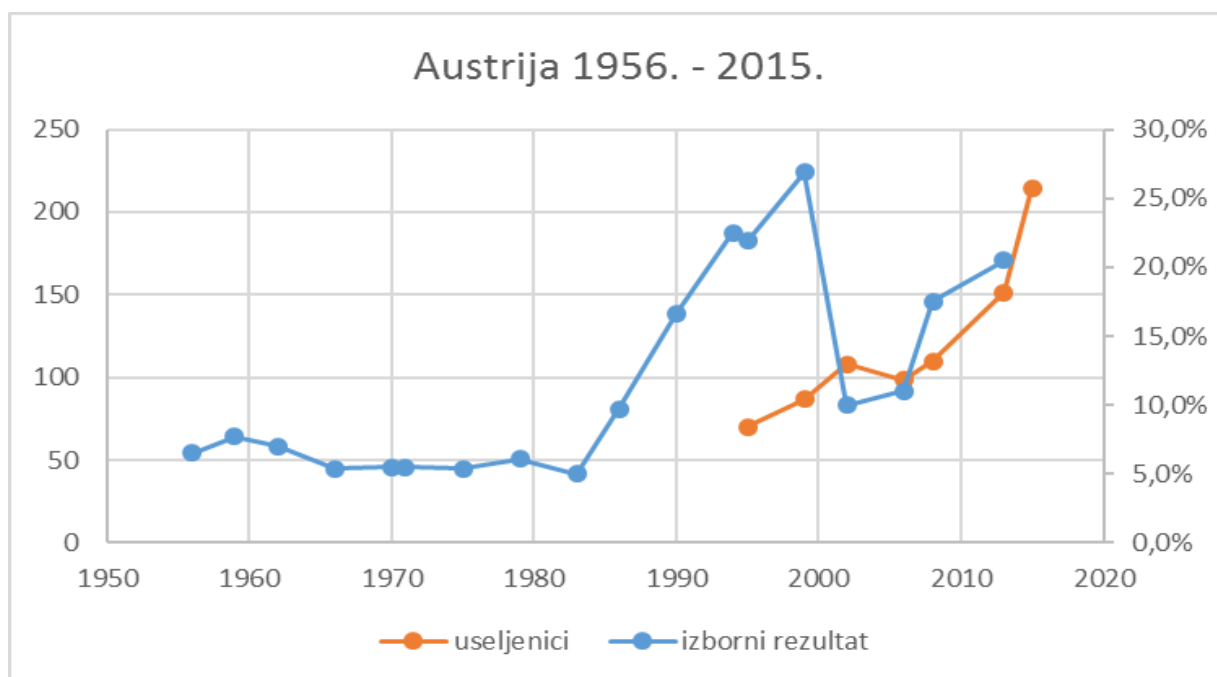
stranke preuzima liberalno krilo što ih 1983. godine dovodi u koaliciju sa SPÖ (Bachrynowski, ed. 2012: 30). Stranka je tada prvi put sudjelovala u vlasti, iako je osvojila tek nešto više od 5 posto glasova. Tijekom 1990-ih stranka se konačno formira kao populistička, radikalno desna stranka. U tom periodu strankom upravlja Jörg Haider. Tijekom njegova upravljanja stranka postaje sve popularnija među biračima, a 1999. godine stranka osvaja čak 26,9 posto glasova (Bachrynowski, ed. 2012: 30). Na sljedećim izborima stranka je izgubila velik dio birača te nije ostvarivala značajnije uspjehe sve do izbora 2008. godine.

Radikalno desna stranka u Austriji je svakako važan politički faktor. Današnji program razlikuje se od onog iz 1960-ih kada je sadržavao nacističke ideje. Najvažnija stavka programa je svakako pitanje imigracija. Pitanje imigracija postalo je jedno od najvažnijih nakon 1990. godine kao rezultat dolaska velikog broja izbjeglica zbog rata u Jugoslaviji (Murphy 2013: 61). Kao i većina drugih radikalno desnih stranaka i FPÖ je zauzela agresivan stav prema imigracijama. Takva retorika osigurala je uspjeh na izborima. Naime, broj imigranata se naglo povećao što je rezultiralo strahom među Austrijancima. Više od 21 posto stanovništva se 1990. godine klasificiralo ksenofobičnima (Ignazi 2003: 118). FPÖ je promovirao strogu useljeničku politiku koju je austrijsko društvo dočekalo s odobrenjem. Porast broja stranaca povezivao se s većom stopom kriminala i nezaposlenosti (Murphy 2013: 63). Stranka je 1993. godine pokrenula narodnu inicijativu sakupljanja potpisa za referendum o pitanju imigracija (Meret 2010: 194). Inicijativa se nije pokazala naročito uspješnom. Stranka je 2000. godine postala dio vladajuće koalicije te utjecala na useljeničku politiku. Parlament je 2002. godine odobrio, Sporazum o integraciji, Integrationsvereinbarung, kojim je uvedena obveza poznavanja osnova njemačkog jezika te određen stupanj sposobnosti sudjelovanja u socijalnom, ekonomskom i kulturnom životu Austrije za imigrante iz zemalja izvan EU (Meret 2010: 195 – 196). Ova mjera tek je jedan od primjera kako je FPÖ utjecala na useljeničku politiku. Parlament je 2005. godine usvojio i novi zakon o azilu koji je za posljedicu imao smanjenje broja tražitelja azila. Negativan stav prema strancima uzbunio je i EU. Naime, Austrija je usvojila jednu od najstrožih useljeničkih politika, a zbog radikalnih stavova prema strancima EU je sankcionirala Austriju (Murphy 2013: 61).

FPÖ je u razdoblju od 1956. do 1980-ih osvajala oko 5 posto glasova te nije ostvarivala značajnije uspjehe. Od 1980-ih izborni rezultat stranke kreće uzlaznim putem, a vrhunac doživljava 1999. godine. Nezadovoljstvo politikom FPÖ-a u razdoblju kada je dio vladajuće koalicije došlo je do izražaja na sljedećim izborima kada stranka gubi velik dio podrške. FPÖ

osvaja svega 10 posto glasova. Na sljedećim izborima podrška stranci ponovo raste iako neznatno. Na svakim sljedećim izborima podrška stranci raste te ponovo postaje jedna od najjačih stranaka u Austriji. Što se tiče broja useljenika, dostupni su podaci od 1995. godine nadalje. Broj useljenika konstantno raste, izuzevši 2006. godinu kada je u Austriju uselilo gotovo 10 000 ljudi manje nego prethodne godine. Kada usporedimo odnos broja useljenika i izborni rezultat FPÖ vidljivo je kako oba parametra rastu tijekom navedenog razdoblja.

Grafikon 2. Odnos broja useljenika i izbornih rezultata FPÖ u razdoblju od 1956. do 2015. godine

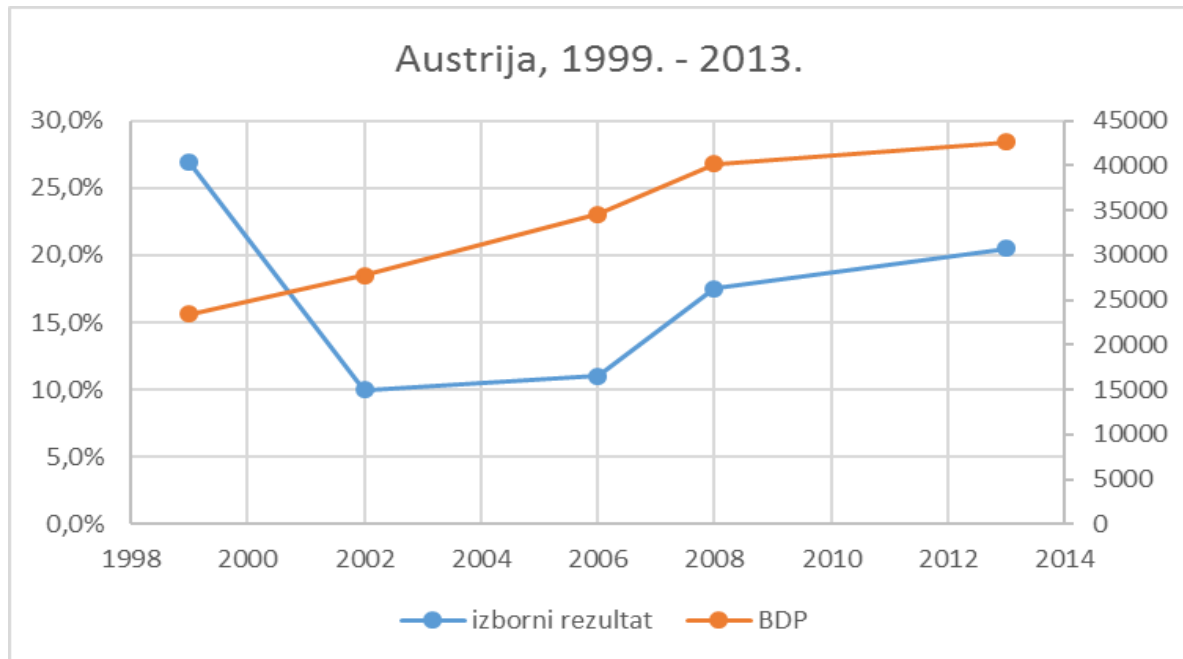

Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>, StatistikAustria, <http://www.statistik.at/>

Austrija je mala ali ekonomski uspješna zemlja. Ekonomska stabilnost jedan je od razloga velikog priljeva migranata u posljednjih 30 godina. Radikalno desna stranka FPÖ ekonomskim pitanjima daje tek drugorazrednu važnost. FPÖ prihvaća tržišnu ekonomiju te posebno naglašava važnost malih i srednjih poduzetnika (FPÖ 2011). Stranka naglašava i utjecaj imigranata na ekonomiju. Nezaposlenost među imigrantima prikazana je kao veliki trošak za Austriju (Meret 2010: 191). Imigrante se prikazuje kao opasnost za samu državu,

odnosno njezinu ekonomsku sigurnost. Socijalna pomoć i druge povlastice za imigrante narušavaju ekonomsku sigurnost te omogućuju imigrantima da žive na račun Austrijanaca (Meret 2010: 191).

Grafikon 3. Odnos BDP-a i izbornog rezultata FPÖ u razdoblju od 1999. do 2013. godine

Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>, Trading Economics, <http://www.tradingeconomics.com/>

Izuzevši pad podrške stranci na izborima 2002. godine, i BDP i podrška FPÖ-u konstantno rastu. Od 1990. godine stranka na izborima osvaja veliku podršku, nikada ispod 10 posto. FPÖ se može promatrati i kao vrsta protestne stranke. Ona privlači one birače koji su nezadovoljni dosadašnjim sustavom. Profil birača FPÖ-a uglavnom se uklapa u profil koji je ranije napravljen za birače radikalno desnih stranaka. Birači FPÖ-a su uglavnom mladi, ljudi s nižim stupnjem obrazovanja i radnici (Bachrynowski, ed. 2012: 32).

DANSKA, FINSKA, MAĐARSKA I ŠVICARSKA

U Danskoj radikalnu desnicu predstavlja Dansk Folkeparti (DF). Stranka je relativno novija, nastala je tijekom 1990-ih odvajanjem dijela članova od Napredne stranke (Andersen

2003: 3). Tijekom posljednjih tridesetak godina pitanje imigracija postaje sve veći problem u Danskoj. Visoka stopa nezaposlenosti potaknula je sve veću zabrinutost javnosti. DF je iskoristila takvu atmosferu te postala važan politički čimbenik u Danskoj. Stranka tvrdi kako je imigracija glavni razlog zastoja ekonomije i razvitka (Bloom 2014: 52). Podrška DF-u raste na svakim sljedećim izborima. Na posljednjim izborima DF je osvojila 21,1 posto glasova te je postala druga najveća parlamentarna stranka u Danskoj.¹²

U Finskoj je radikalno desna stranka Perussuomalaiset (PS) na posljednjim izborima 2015. godine osvojila 17,7 posto glasova te postala druga najveća stranka u parlamentu.¹³ Kao glavni problem i PS navodi imigracije. U stranačkom programu za 2015. godinu navodi kako imigracije mijenjaju strukturu države, slabe socijalnu koheziju, preopterećuju ekonomske resurse, promoviraju vjerski radikalizam te potiču etničke sukobe (PS 2015). Veliku važnost pridaju i ekonomskim pitanjima. Stranka poziva na raspodjelu bogatstva putem novog sustava oporezivanja. Posebno kritizira ulaganja u EU budžet (Heinen 2015: 6).

Mađarska radikalno desna stranka Jobbik također uživa veliku podršku biračkog tijela. Stranka je na izborima za Europski parlament 2009. godine te na mađarskim parlamentarnim izborima 2010. godine osvojila 14,77 posto odnosno 16,67 posto glasova, postavši tako trećom najsnažnijom strankom u Mađarskoj (Zgurić 2014). Na izborima 2014. godine stranka je zadobila još veću podršku birača osvojivši 20,8 posto glasova.¹⁴ Mađarska je u kontekstu ovog rada poseban slučaj iz razloga što je orijentirana prvenstveno protiv romske manjine. Ipak, i slučaj Mađarske važno je spomenuti zbog izrazito jake radikalne desnice, što se tiče odnosa prema imigrantima, Jobbik im ne priznaje prava koja imaju etnički Mađari čak ako i dobiju mađarsko državljanstvo (Jobbik 2010). Od navedenih stranaka Jobbik zauzima najradikalnije stavove. To se posebno očituje u antisemitizmu. Jobbik negira Holokaust te smatra da Hitlera treba držati odgovornim zbog toga što nije učinio ono za što ga svi optužuju. Dapače, ne samo što Holokausta nije bilo već ga tek treba biti (Zgurić 2014).

Švicarska radikalno desna stranka SVP na popularnosti dobiva tijekom 1990-ih. Stranka je 1999. godine osvojila 22,5 posto glasova te postala najjača stranka u Švicarskoj (Skenderovic 2001: 11). Stranka je na svakim sljedećim izborima dobivala još veću podršku birača, a

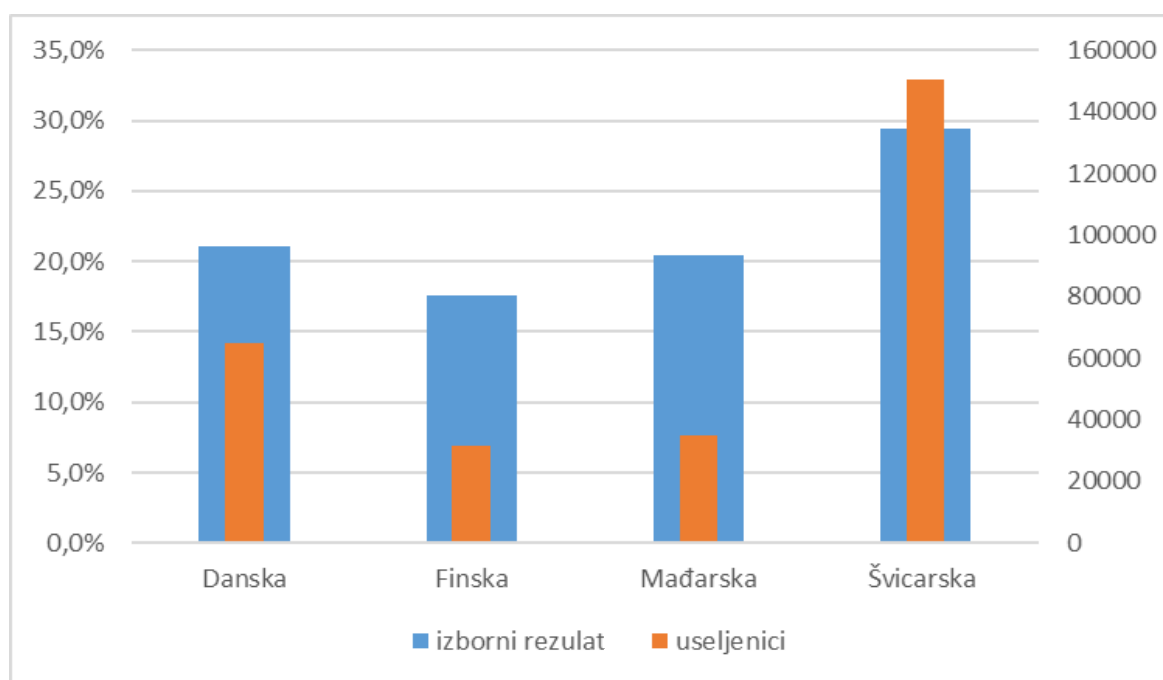
¹² Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>

¹³ Ibid

¹⁴ Ibid

vrhunac postiže 2015. godine kada osvaja 29,5 posto glasova.¹⁵ Što se tiče stavova prema imigrantima, SVP priznaje kako švicarska ekonomija ovisi o stranim radnicima, no smatra kako imigracije treba ograničiti. Neki od glavnih prijedloga u vezi useljeničke politike su uvođenje kvota za useljenike te ukidanje sporazuma s EU o slobodi kretanja osoba (SVP 2011 – 2015: 58). Naglašavaju kako su imigranti (posebno nezaposleni) veliki trošak za državu, a Švicarci sve teže pronalaze posao ili su prisiljeni raditi neprivlačne poslove (SVP 2011 – 2015: 54). SVP je potrebno također promatrati kao poseban slučaj jer postoji aspekt koji nije tipičan za radikalnu desnicu. Naime, velik dio birača SVP-a su visokoobrazovani i oni s visokim prihodima (Skenderovic 2001: 11).

Grafikon 4. Odnos broja imigranata te izbornog rezultata radikalno desnih stranaka prve grupe zemalja

Napomena: podaci o broju imigranata su uzeti za godinu kada su održani izbori ili godinu ranije, izuzevši Mađarsku (2008.)

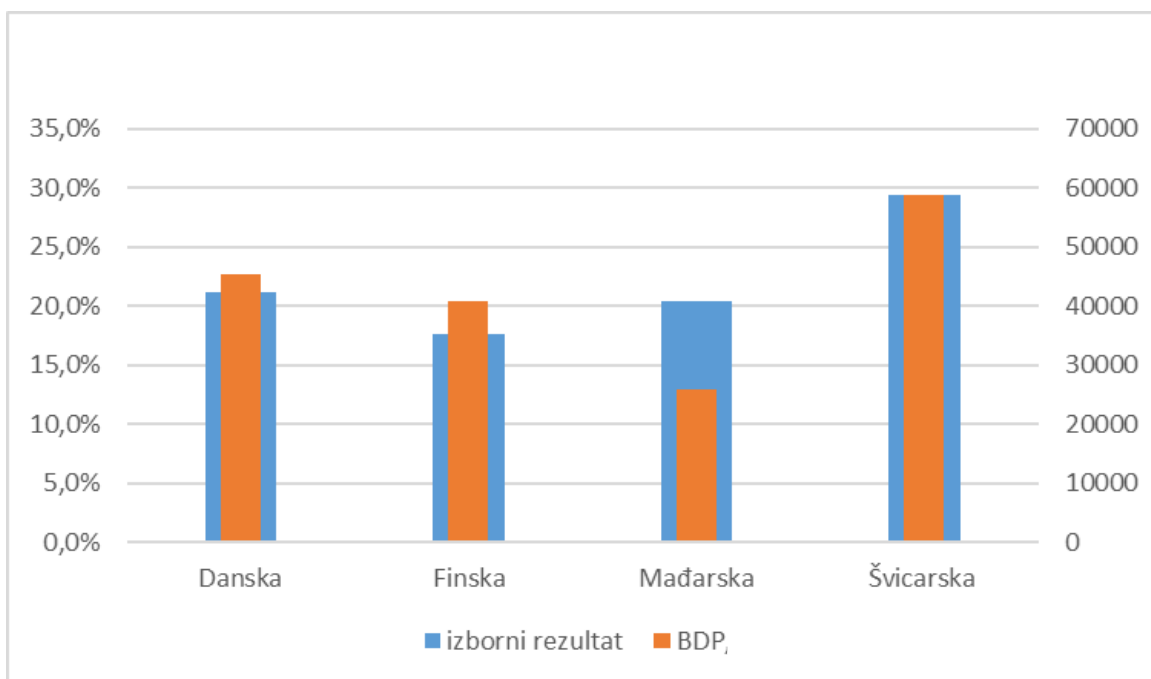
Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>, Statistic Denmark, <http://dst.dk/en>, Ministry of the Interior, Finland, http://www.intermin.fi/en/migration/immigration_to_finland, Gödri, I., 2015, International migration, u: Monostori, Óri, Spéder, Zsolt (eds.): Demographic Portrait of Hungary 2015,

¹⁵ Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>

Hungarian Demographic Research Institute, Budapest; The Local, CH, <http://www.thelocal.ch/20160128/rate-of-net-immigration-slows-in-2015>

Radikalna desnica najjača je u Švicarskoj koja ujedno ima i najveći broj imigranata. Nasuprot tome, Finska radikalna desnica je najslabija unutar ove skupine zemalja. Također, Finska ima najmanji broj imigranata. Zbog toga se može zaključiti kako podaci podupiru tezu da će radikalna desnica biti jača u zemljama s većim brojem imigranata.

Grafikon 5. Odnos BDP-a po glavi stanovnika te izbornog rezultata radikalno desnih stranaka prve grupe zemalja

Napomena: podaci o BDP-u uzeti su za izbornu godinu.

Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org>, Statistic Times, <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita-ppp.php>

Iz navedenog može se zaključiti kako svi slučajevi unutar ove grupe zemalja osim Mađarske podupiru navedene teze. Radikalno desne stranke navedene grupe ostvarile su izrazito dobre rezultate na izborima tijekom posljednjih godina. Najjača radikalno desna stranka u Europi je SVP koja uživa podršku gotovo 30 posto birača. Ujedno je Švicarska jedna od najbogatijih zemalja te privlači vrlo velik broj imigranata. Imigracije su upravo središnji problem

radikalno desnih stranaka ove skupine. Naglašavaju problem imigracije te mnoge društvene i ekonomske probleme povezuju s imigrantima. Na primjeru Austrije prikazano je na koji način radikalno desna stranka djeluje te kako utječe na politike koje smatra važnima, prvenstveno useljeničku politiku. I ostale radikalno desne stranke djeluju na sličan način.

Mađarska je jedini slučaj koji odstupa od navedenih teza. Radikalna desnica u Mađarskoj izrazito je jaka. Mađarska se ističe u mnogim aspektima unutar ove grupe. Relativno nizak BDP u odnosu na ostale zemlje skupine, kratko demokratsko iskustvo te stavovi Jobbika koji iskaču iz profila radikalne desnice. Ipak, radikalna desnica zadobila je povjerenje velikog broja Mađara iako unatoč tako velikoj podršci nije dio vlade.

b) STRANKE S POTPOROM 5 – 15 POSTO

U grupu zemalja gdje radikalno desne stranke uživaju potporu između 5 i 15 posto spadaju: Grčka, Nizozemska, Slovačka i Švedska. Samo u Slovačkoj radikalno desna stranka trenutno sudjeluje u vlasti. U zemljama ove skupine radikalno desne stranke su dovoljno jake da utječu na kreiranje politika.

Tablica 2. Prikaz radikalno desnih stranaka te odnos broja useljenika i BDP-a u zemljama s potporom radikalno desnim strankama 5 – 15 posto

DRŽAVA	STRANKA	IZBORNI REZULTAT ¹⁶	USELJENICI	BDP (per capita) \$ 2016. ¹⁷
Grčka	Zlatna zora	6,9 %, 2015.	13 289 ¹⁸	28 204
Nizozemska	PVV	10,1 %, 2012.	181 400 ¹⁹	43 300
Slovačka	SNS	8,64 %, 2016.	8 072 ²⁰	30 603
Švedska	SD	12,9 %, 2014.	134 240 ²¹	48 876

ŠVEDSKA

Sverigedemokraterna (SD) je radikalno desna stranka u Švedskoj. Stranka je osnovana 1988. godine, a počela je jačati 1989. godine. U Švedskoj je 1988. godine promijenjena useljenička politika te je svaka provincija bila obvezna primiti izbjeglice. Provincija Sjöbo odbila je takvu politiku te je održan lokalni referendum na kojem se stanovništvo provincije izjasnilo protiv službene useljeničke politike (Langenbacher, Schellenberg 2011: 267-268). Važna godina za SD je 2006. kada stranka počinje nizati uspjehe. Stranku je tada

¹⁶ Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>

¹⁷ Statistic Times, <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita-ppp.php>

¹⁸ GR Reporter, http://www.grreporter.info/en/2015_immigration_will_still_be_among_biggest_problems_greece/12171

¹⁹ International Migration Outlook, 2015, OECD Publishing

²⁰ International Organization for Migration, <http://www.iom.sk/en/about-migration/migration-in-slovakia>

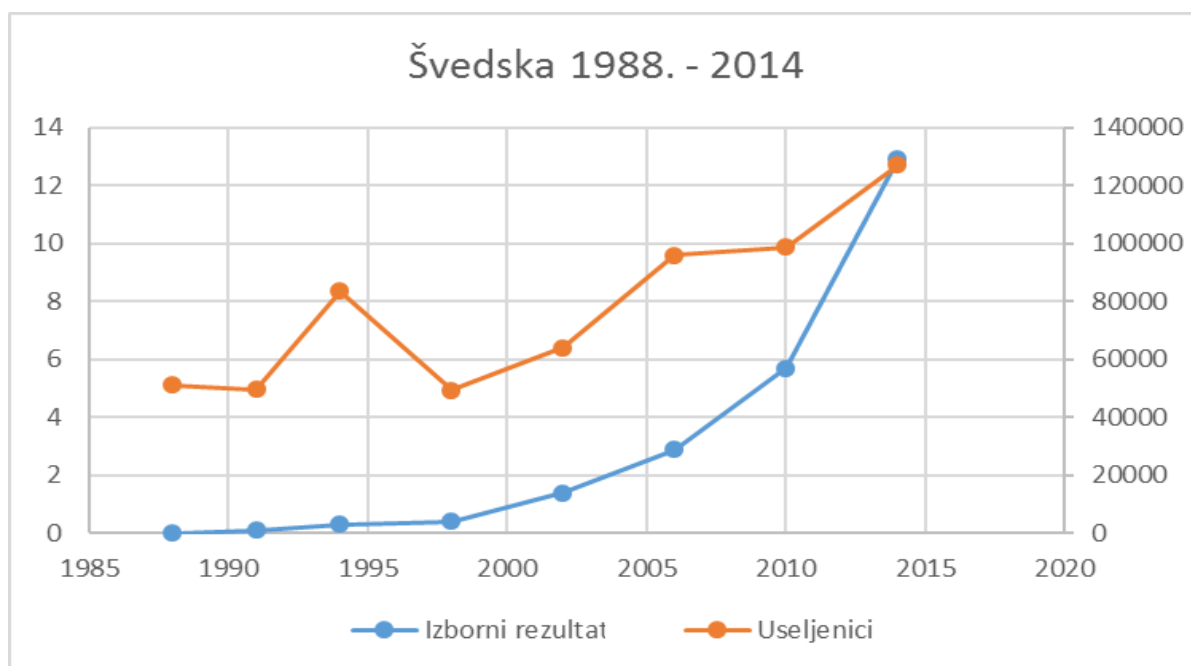
²¹ Sweden Sverige, <https://sweden.se/migration>

Preuzeo Jimmie Åkesson koji ju je uspio učiniti relevantnom na švedskoj političkoj sceni. SD je naglašavao opasnosti imigracija te zahtijevao strožu useljeničku politiku. Problem imigracija nije bio prioritet Šveđana te stranka ne uspijeva prijeći izborni prag sve do 2010. godine. Iako stranka nije imala utjecaja na useljeničku politiku na početku mandata, uspjela je ukazati javnosti na važnost problema imigracije (Ralph 2012: 10).

Švedska ima najveći broj imigranata od skandinavskih zemalja, a razlog je liberalna useljenička politika. Najveći broj imigranata dolazi iz zemalja izvan EU, oko polovice od svih imigranata (Pettersen, Østby 2013). SD svoj program temelji upravo na problemu imigracije. Protivi se dosadašnjoj liberalnoj useljeničkoj politici Sverigessocial demokratiska arbetareparti (SAP) i Moderatasamlingspartiet (M). SD se ne protivi imigrantima iz Europe, štoviše uživa i potporu dijela europskih imigranata (Langenbacher, Schellenberg 2011: 276). SD imigraciju vidi kao problem te naglašava porast kriminala za koji odgovornim drži upravo muslimanske imigrante. Naime, Švedska ima najveću stopu silovanja u Europi, prema podacima gotovo trećina žena u Švedskoj bila je silovana (Lišaníková 2015: 2). Vođa stranke Åkesson je 2009. godine upozorio na opasnost islamizacije Švedske, ali i cijele Europe nazvavši islam najvećom prijetnjom za Švedsku od Drugog svjetskog rata (Lišaníková 2015: 2).

Švedska se suočava sa sve većim brojem imigranata. Tijekom prošle godine u Švedsku ih je ušlo više od 130 tisuća. Značajniji uspjeh SD bilježi se od 2006. godine nadalje. U isto vrijeme broj imigranata raste, posebno nakon 2000. godine. Radikalno desna stranka (SD) postaje relevantna 2006. godine. Od tada im popularnost neprestano raste. Isto se događa i s brojem imigranata koji je 2015. godine premašio brojku od 150 000 što je daleko veći broj nego u drugim skandinavskim zemljama.

Grafikon 6. Odnos broja imigranata i izbornog rezultata SD-a u Švedskoj od 1988. do 2014. godine

Izvor: Sweden Sverige, <https://sweden.se/migration>, Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>

Švedska ekonomija je stabilna i u dobrom stanju. Čak ni kriza 2008. godine nije dugoročno utjecala na zemlju. U posljednjih 25 godina BDP je porastao za više od 50 posto.²² Što se tiče ekonomske politike SD-a, stranka joj ne pridaje važnost (kao problemu imigracije) i ne nudi nikakve inovacije već se u ovom pitanju smješta u centar političkog spektra. To znači da podržava ideje opozicije.²³

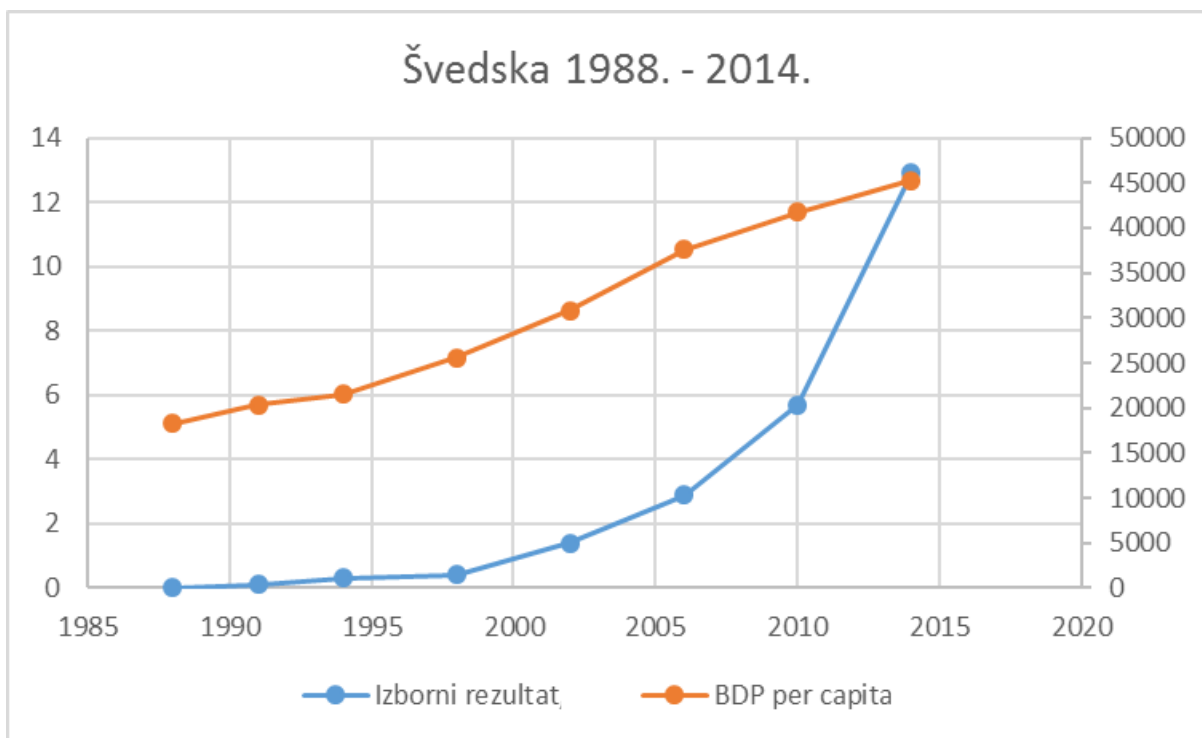
Podaci pokazuju kako je BDP Švedske u stalnom porastu. U isto vrijeme SD postiže sve bolje rezultate na izborima. Švedska je ekonomski jaka i stabilna što prema tradicionalnom mišljenju ne pogoduje usponu radikalne desnice. No vidljivo je kako u posljednjih nekoliko godina takvo stajalište više ne vrijedi. Radikalno desna stranka u Švedskoj nije ponudila konkretne ekonomske politike, ali je iskoristila postojanje ekonomske stabilnosti u svoju korist. SD je tako tijekom svoje kampanje upozoravao na opasnost imigracije na ekonomsku

²² Jacobin, <https://www.jacobinmag.com/2016/01/sweden-democrats-jimmie-akesson-far-right-europe/>

²³ Radio Sweden, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?artikel=5933075>

stabilnost. Širio se strah među Šveđanima kako će im imigranti oduzimati poslove što će ih postupno dovesti do ekonomske nesigurnosti. Tijekom izborne kampanje 2010. godine SD je koristio vrlo provokativne materijale. Jedan spot prikazivao je stariju ženu kako pokušava pobjeći od grupe muslimanki pokrivenih burkama. Ono što je spotom poručeno je da javnost može izabrati želi li sredstva trošiti na imigraciju ili mirovine (Lišaníková 2015: 3). Takvom retorikom SD zasigurno je uspjela privući velik dio birača koji žele zadržati sadašnju ekonomsku situaciju.

Grafikon 7. Odnos izbornog rezultata SD-a i BDP-a Švedske od 1988. do 2014. godine

Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>, Statistic Times, <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita-ppp.php>

Izbori koji su održani 2014. godine učinili su SD najvećim pobjednicima. Osvojivši 12,9 posto glasova postali su treća stranka u parlamentu po broju mandata (Stegmann McCallion 2014). Moderatasamlingspartiet izgubila je velik dio birača u korist SD-a. Što se tiče birača

SD-a to su uglavnom mladi, nisko obrazovani i nezaposleni. Dakle, profil birača je u skladu s općim profilom birača radikalno desnih stranaka. Iako je SD osvojila veliku podršku birača, stranka nije u mogućnosti previše utjecati na kreiranje politika. Naime, ostale parlamentarne stranke su se izjasnile kako ne žele surađivati sa SD-om (Stegmann McCallion 2014). Tijekom prve godine mandata došlo je do krize vlasti. Vladajući nisu uspjeli dobiti potporu za državni proračun. Slijedio je niz sastanaka s opozicijom, no SD nije bila pozvana. Dogovor je naposljetku postignut bez sudjelovanja SD, a stranke su se ponovo izjasnile kako će učiniti sve kako bi spriječile daljnji uspjeh SD-a (Lišaníková 2015: 4).

GRČKA, NIZOZEMSKA, SLOVAČKA

Grčka je jedina od zemalja u kojoj bi se moglo uspon radikalno desne stranke objasniti tradicionalnim razlozima. Nestabilna ekonomska situacija, visoka stopa nezaposlenosti te nemogućnost vladajućih da se bori s navedenom situacijom plodno su tlo za uspon radikalnih stranaka. Radikalnu desnicu predstavlja stranka Zlatna zora. Stranka je nastala 1983. godine, no aktivna postaje tek tijekom 1990-ih (Ellinas 2013). Stranka nije ostvarivala značajnije uspjehe sve donedavno. Na posljednjim izborima 2015. godine stranka je osvojila 6,28 posto glasova (Halikiopoulou, Vasilopoulou 2015: 3). Stranka se nalazi na granici radikalne i ekstremne desnice. Članovi stranke nerijetko se koriste nasiljem, posebno protiv imigranata, no stranka odbija poveznicu s takvim djelovanjem (Ellinas 2013). Grčku treba promatrati kao poseban slučaj kada je u pitanju problem imigranata. Grčka je granica EU te većina imigranata prolazi kroz grčku granicu kako bi ušla u EU. Tijekom 2013. godine u Grčkoj je azil zatražilo 13 289 ljudi.²⁴ Što se tiče ukupnog broja imigranata koji su ušli u Grčku podaci se razlikuju, no procjenjuje se da ih je tijekom 2015. godine bilo 856 723.²⁵ Nije poznato koliko ih je od toga ostalo u Grčkoj, no sama brojka pokazuje kako se Grčka suočava s ozbiljnim problemom. Što se tiče samog programa, kao i većina radikalno desnih stranaka pokušava smanjiti imigraciju. Po tom pitanju se zalaže za deportaciju ilegalnih imigranata (Ellinas 2013). Tijekom kampanje koristili su se i izjavama poput: svaki zaposleni imigrant znači jednog nezaposlenog Grka (Roushas 2013). Što se tiče ekonomskih pitanja

²⁴GR Reporter,

http://www.grreporter.info/en/2015_immigration_will_still_be_among_biggest_problems_greece/12171

²⁵The Statistics Portal, <https://www.statista.com/chart/4446/refugee-crisis-in-greece/>

Zlatna zora veliki problem vidi u eurozoni. Naime, smatra kako je uvođenje eura bilo katastrofalno za Grčku te naglašava važnost nacionalne valute (Ellinas 2013).

Nizozemska radikalno desna stranka Partijvoor de Vrijheid (PVV) osnovana je 2005. godine, a prvi izborni uspjeh osvaja već sljedeće godine. Nizozemska se također suočava sa sve većim brojem imigranata. Tijekom 2014. godine u zemlju je došlo 181 400 imigranata (International Migration Outlook 2015). PVV bavi se problemom imigranata, a posebno muslimana. Smatraju kako je islam glavni razlog socijalnih problema, porasta kriminala, nacionalnog deficita (de Jong 2014:20). Ekonomska pitanja su tek od sekundarne važnosti. Što se tiče profila birača, podudara se s biračima radikalno desnih stranaka. Oni su većinom desno orijentirani, s niskim prihodima, nezaposleni (de Jong 2014:19).

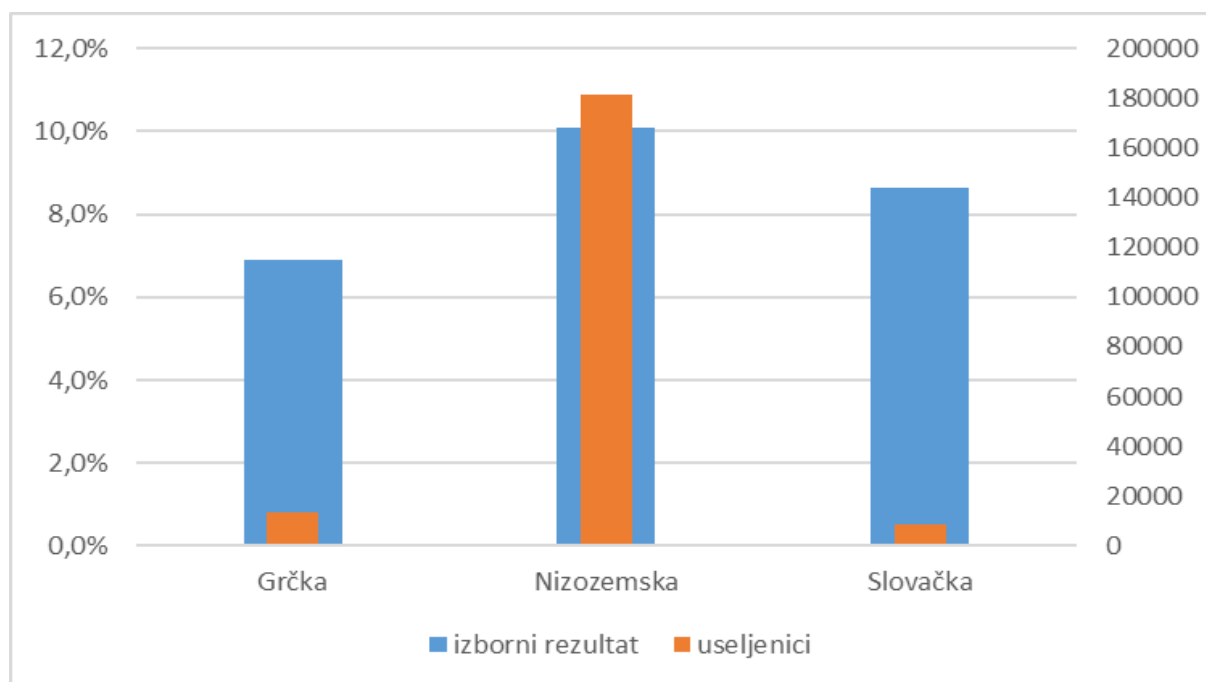
Slovačka ima relativno jaku radikalnu desnicu iako ima daleko manji broj imigranata nego ostale navedene zemlje. Tijekom 2015. godine u Slovačku su ušla tek 8 072 imigranta.²⁶ Taj broj je višestruko manji u odnosu na ostale zemlje. Unatoč tome Slovenská národná strana (SNS) ostvarila je velik uspjeh na posljednjim izborima. Stranka je osvojila 8,64 posto²⁷ glasova i postala dio vladajuće koalicije. Slovačka radikalno desna stranka podsjeća na mađarski slučaj. SNS želi zaustaviti imigracije, ali se prvenstveno protivi ostvarenju prava manjina u Slovačkoj. SNS tvrdi kako Mađari u Slovačkoj žele postići teritorijalnu autonomiju na jugu zemlje što će konačno dovesti do priključenja tog dijela Mađarskoj (Gyarfasova 2013: 10). Stranku podržavaju većinom mladi, muškarci, s osnovnim ili srednjoškolskim obrazovanjem te etnički Slovaci (Gyarfasova 2013: 8).

U ovoj skupini zemalja pokazalo se točno da je izborni rezultat radikalno desne stranke bolji što je veći broj imigranata u zemlji. No, ovu skupinu ipak treba promatrati sa zadržkom iz nekoliko razloga. Prvo, ne postoji točan podatak koliko je imigranata ostalo u Grčkoj tijekom 2014. ili 2015. godine pa se rezultat temelji na broju tražitelja azila. Drugo, prema podacima o ukupnom broju imigranata koji su ušli u Grčku, radikalno desna stranka bi trebala biti najjača od svih zemalja, no ona uživa potporu oko 7 posto. Treće, Slovačka ima relativno mali broj imigranata u odnosu na ostale zemlje no radikalno desna stranka postoji, štoviše, ona sudjeluje u vlasti. Unutar ove skupine se vidi da se birači ponašaju na različite načine te da ne slijede početnu tvrdnju.

²⁶ International Organization for Migration, <http://www.iom.sk/en/about-migration/migration-in-slovakia>

²⁷ Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>

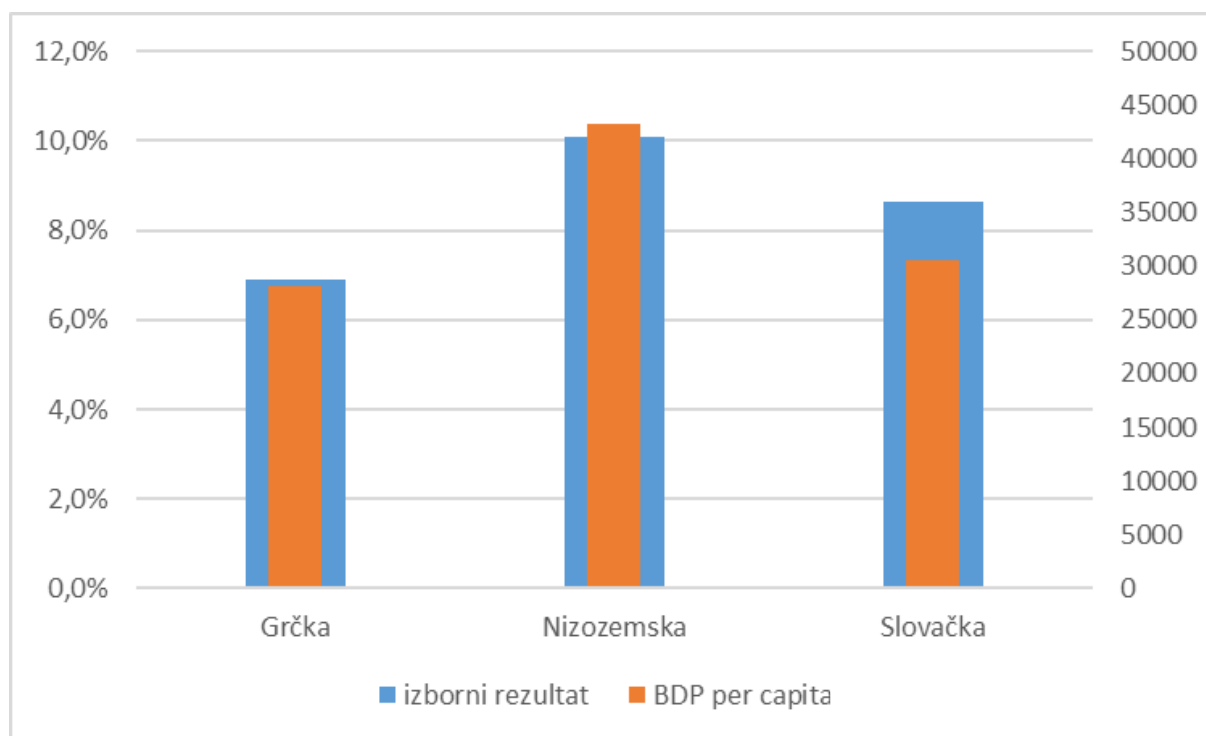
Grafikon 8. Odnos izbornog rezultata radikalno desnih stranaka i broja imigranata druge grupe zemalja

Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>, GR Reporter, http://www.greporter.info/en/2015_immigration_will_still_be_among_biggest_problems_greece/12171; OECD 2015; International Organization for Migration, <http://www.iom.sk/en/about-migration/migration-in-slovakia>,

Ova grupa zemalja slijedi tvrdnju što je veći BDP neke zemlje to je bolji izborni rezultat radikalno desne stranke. Iako radikalno desne stranke spomenutih zemalja nisu davale veliku važnost ekonomskim politikama, one su koristile opasnost ekonomske nesigurnosti kako bi zastrašile birače. Nizozemska u ovoj skupini zemalja ima najviši BDP i najjaču radikalno desnu stranku. Ipak, radikalno desna stranka u Slovačkoj ima najveći utjecaj na kreiranje politika s obzirom na to da se nalazi u vladajućoj koaliciji.

Grafikon 9. Odnos izbornog rezultata radikalno desnih stranaka i BDP-a po glavi stanovnika druge grupe zemalja

Napomena: u obzir su uzeti podaci o BDP-u iz 2016. godine i rezultati posljednjih izbora.

Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>, Statistic Times, <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita-ppp.php>

Zemlje ove grupe se u mnogočemu razlikuju te se u određenoj mjeri ne ponašaju u skladu s navedenim tezama. Švedska ima najveći broj imigranata i najveći BDP od spomenutih zemalja te očekivano ima najjaču radikalno desnu stranku. Slijedi je, očekivano, Nizozemska. Slovačka i Grčka djelomično odskoču od teza. Kod Slovačke s obzirom na broj imigranata nije očekivano da postoji radikalno desna stranka koja je relativno jaka. Ipak, kao i u slučaju Mađarske svoje anti-imigrantske stavove zamijenila je netrpeljivošću prema etničkim manjinama. Grčka je poseban slučaj unutar ove skupine. Grčka je vanjska granica EU, suočena je s ozbiljnom ekonomskom krizom te problemom imigranata. Radikalno desna stranka bi prema tradicionalnom mišljenju trebala biti izrazito uspješna. Grčka Zlatna zora posebna je i zbog toga što se opasno približila ekstremizmu. Zaključno, valja naglasiti kako se ova grupa zemalja u mnogočemu ne ponaša kao što je previđeno.

c) RADIKALNO DESNE STRANKE S POTPOROM NIŽOM OD 5 POSTO

Ovdje se razmatra posljednja skupina zemalja, one u kojima radikalno desna stranka postoji, ali uživa potporu manju od 5 posto. U ovu skupinu ubrajaju se Njemačka i Italija. U ovim zemljama radikalna desnica je slaba, ali ju je važno analizirati.

Tablica 3. Prikaz radikalno desnih stranaka te odnos broja useljenika i BDP-a u zemljama s potporom radikalno desnim strankama nižom od 5 posto

DRŽAVA	STRANKA	IZBORNI REZULTAT, % ²⁸	USELJENICI	BDP per capita \$ ²⁹
Njemačka	AfD	4,7	2 137 000 ³⁰ 2014.	46,896
Italija	LN	4,1	280 000, 2014. ³¹	35,811

NJEMAČKA

Njemačka radikalna desnica ostala je neočekivano slaba. Ne postoji radikalno desna stranka koja ostvaruje značajnije uspjehe. Takva situacija najčešće se objašnjava povijesnim nasljeđem. Strah od povratka desnog ekstremizma onemogućio je formiranje radikalno desne stranke koja bi uspjela zadobiti povjerenje velikog broja birača. Radikalno desne stranke u Njemačkoj uvijek su povezivane s prošlošću što je omogućilo Mainstream strankama da im onemogućće da postanu relevantan politički čimbenik. Alzheimer neuspjeh radikalne desnice objašnjava i postupcima njemačke elite. Oni su osudili nacionalsocijalizam te su zabranili

²⁸ Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>

²⁹ Statistics times, <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita-ppp.php>

³⁰ DE Statistics,

https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2016/07/PE16_246_12421.html;jsessionid=461DC9CB70177A1FE533048C849F46E6.cae2

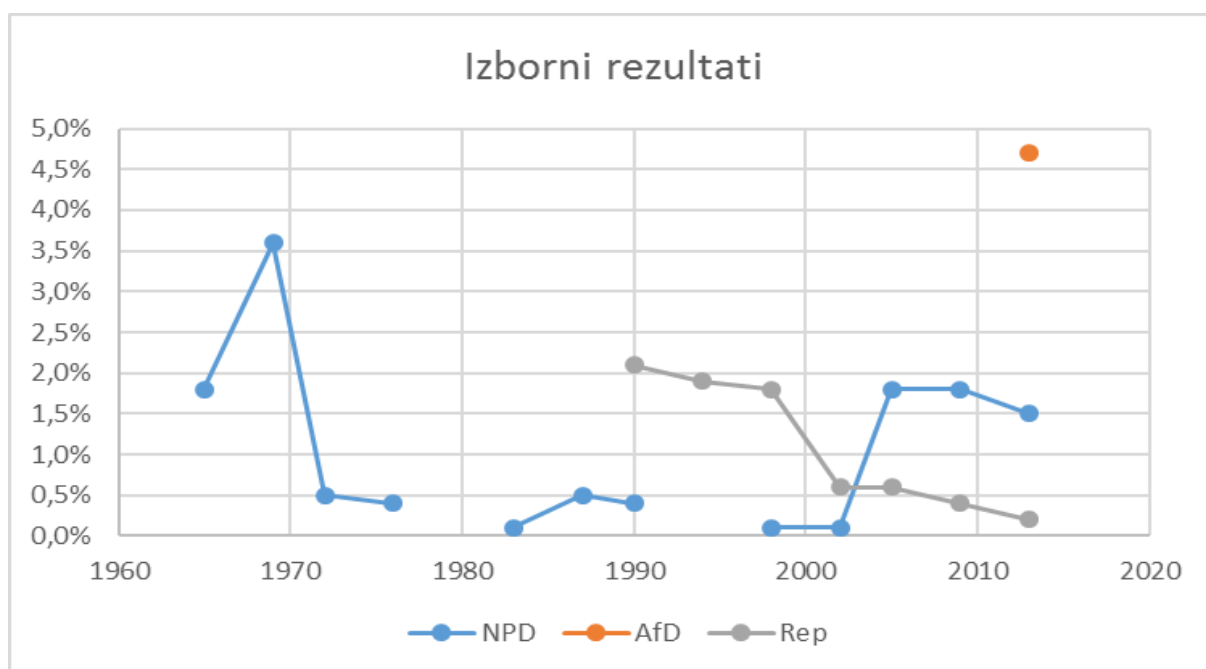
³¹ Istat, International and internal migration,

http://www.istat.it/en/files/2015/11/EN_Migrations_2014.pdf?title=International+and+internal+migration+-+26+Nov+2015+-+Full+text.pdf

uporabu njegovih simbola što je nacionaliste usmjerilo prema centru (Arzheimer 2015). Takvi postupci potaknuli su one koji su potencijalno mogli postati birači radikalno desnih stranaka da se ipak okrenu manje radikalnim strankama. Navedeno svakako objašnjava izostanak podrške radikalnoj desnici. No, to ne znači kako u Njemačkoj ne postoje radikalno desne ili ekstremno desne stranke. Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD) ekstremno je desna stranka koja je nastala tijekom 1960-ih godina, a djeluje i danas. NPD zalaže se za obnovu ideje velike Njemačke, rehabilitaciju nacionalsocijalističke povijesti, uvođenje autoritarizma (Ignazi 2003: 67). Stranka također naglašava problem imigracije. Tijekom 1980-ih javlja se još nekoliko ekstremno desnih stranaka poput Deutsche Volksunion (DVU) i Republikaner (Rep). No ni jedna od navedenih stranaka nije ostvarivala značajnije uspjehe ne izborima (nisu prošle izborni prag).

Novoosnovana radikalno desna stranka Alternative für Deutschland (AfD) ostvarila je najveći uspjeh. Samo šest mjeseci od formiranja, stranka je na izborima 2013. godine, osvojila 4,7 posto glasova (Charalambous 2015: 49). Iako joj podrška od 4,7 posto nije bila dovoljna za ulazak u Bundestag, takav rezultat je svakako značajan. Na izborima za europski parlament stranka je zadobila podršku od 7 posto što joj je osiguralo 7 mandata (Charalambous 2015: 50). Stranka je započela kao politički pokret Wahlalternative 2013 osnovan od strane Alexandera Gaulanda, Konrada Adama i Berndta Luckea (bivših članova CDU) (Lees 2015:4).

Grafikon 10. Izborni rezultati radikalno i ekstremno desnih stranaka u Njemačkoj

Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>, DE Stasis, https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2016/07/PE16_246_12421.html;jsessionid=461DC9CB70177A1FE533048C849F46E6.cae2

Najveći uspjeh ostvarila je i najnovija stranka AfD. AfD je radikalno desna stranka koja sve više dobiva na popularnosti. Tako je prema ispitivanjima podrška AfD-u tijekom 2014. godine porasla i do 14% (Lees 2015: 7). Stranka NPD ne ostvaruje značajnije rezultate. Iako je nakon 2000. godine krenula uzlaznom putanjom to nije bilo dugog vijeka. Već na izborima 2013. godine dolazi do pada podrške.

Njemačka je već tradicionalno zemlja imigracije. Tijekom 2014. godine u zemlju je došlo 1,15 milijuna imigranata (International Migration Outlook 2015), a tijekom 2015. godine njih čak 2,14 milijuna.³² Tako velik broj imigranata uzrokovao je nezadovoljstvo javnosti sadašnjom useljeničkom politikom. Radikalna desnica je po tom pitanju ponudila svoja rješenja. Tako se AfD protivi imigracijama, a posebno dolasku muslimana. Najveći dio imigranata muslimanske je vjere. Stranka naglašava kako islam nije dio njemačkog identiteta

³² DE Stasis,

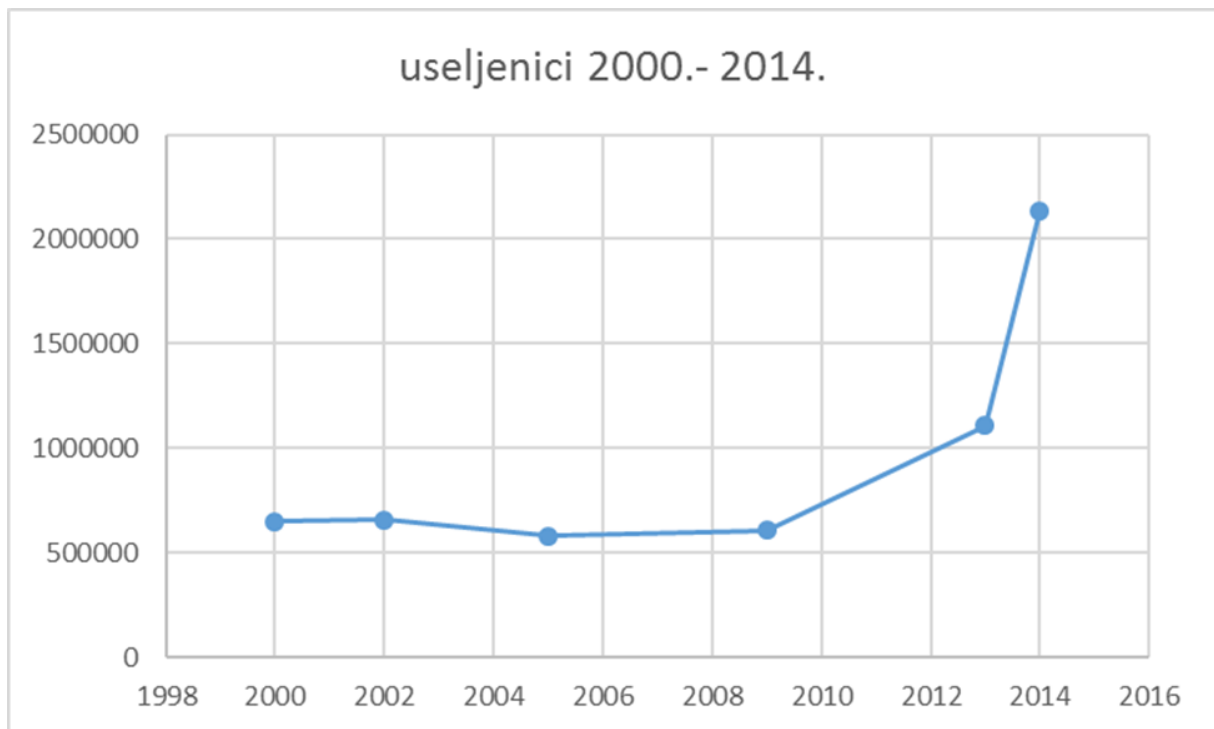
https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2016/07/PE16_246_12421.html;jsessionid=461DC9CB70177A1FE533048C849F46E6.cae2

te se zalaže za zabranu nošenja burki.³³ U svom programu spominje i neslaganje s ulaskom Turske u EU. Navodi europske kršćanske vrijednosti u koje se Turska ne uklapa, kao i geografske, kulturne i povijesne granice Europe (Arzheimer 2015). Ipak, u određenim stavkama AfD je pokazala i umjerene stavove. Na primjer, stranka podržava princip slobode kretanja za građane EU te podržavaju davanje financijske i logističke potpore zemljama na jugu koje su najviše pogođene velikim priljevom migranata i izbjeglica (Arzheimer 2015).

Između 2000. i 2008. godine broj imigranata kreće se oko pola milijuna godišnje. Nakon 2008. godine dolazi do naglog povećanja broja imigranata. Ekonomska kriza koja je zahvatila svijet 2008. godine nije imala dugoročne posljedice za Njemačku. U potrazi za zaposlenjem dolazi sve više imigranata. Najveće skupine dolaze iz Turske i zemalja članica EU (International Migration Outlook 2015). S početkom izbjegličke krize broj imigranata koji dolaze iz zemalja koje nisu članice EU premašio je broj imigranata iz zemalja članica. Masovne imigracije u Njemačku dovele su u sumnju dosadašnju useljeničku politiku, ali i do jačanja radikalno desne stranke AfD. Broj imigranata 2014. godine porastao je na 1,15 milijuna, a 2015. godine čak na više od 2 milijuna. Niti jedna zemlja EU nije se dosada susrela s tolikim priljevom imigranata.

³³ The Sydney Morning Herald, <http://www.smh.com.au/world/rightwing-german-party-alternative-for-germany-adopts-antiislam-policy-20160501-gojmay.html>

Grafikon 11. Broj imigranata u razdoblju od 2000. do 2014. godine

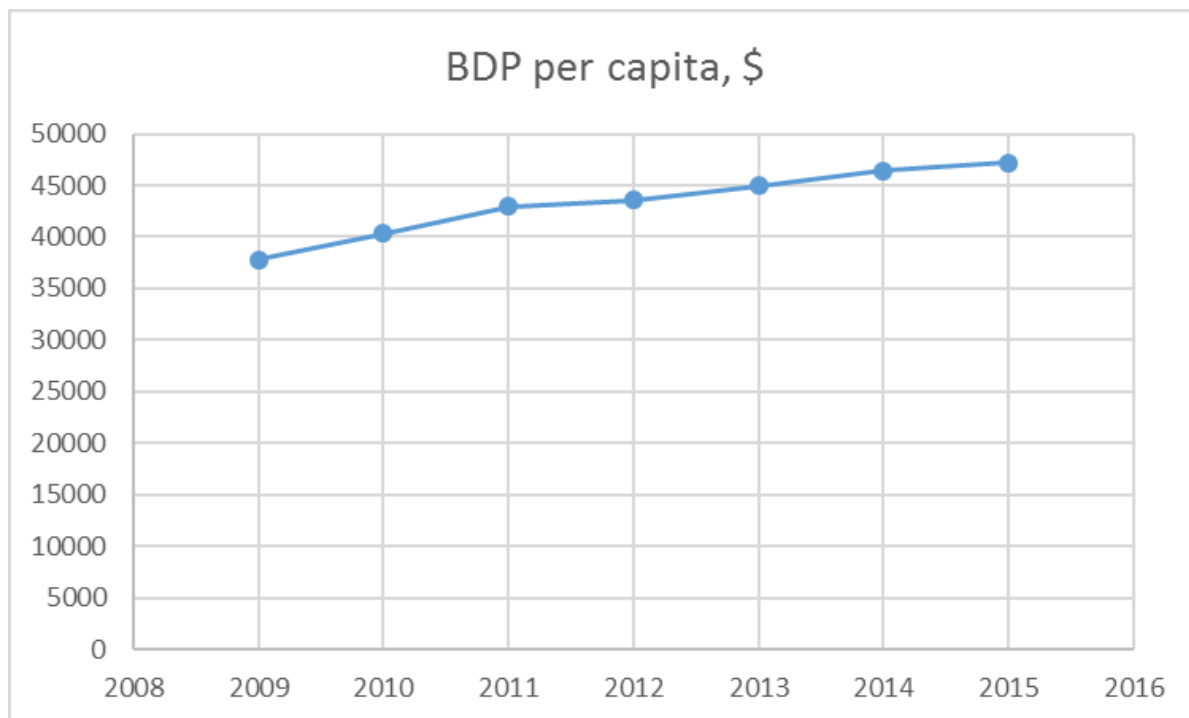

Izvor: DE Statist,

https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2016/07/PE16_246_12421.html;jsessionid=461DC9CB70177A1FE533048C849F46E6.cae2

Njemačka je privlačna imigrantima zbog stabilne ekonomske situacije. Njemačku ekonomiju obilježavaju gospodarski rast i niska stopa nezaposlenosti. U svom stranačkom programu za europske izbore stranka se posebno orijentirala na ekonomska pitanja povezana s EU. Stranka se protivi zajedničkoj valuti te traži vraćanje sustava nacionalnih valuta (Lewandowsky 2014). AfD je zahtijevala da se momentalno prestane pomagati Grčkoj te da je se izbacila iz monetarne unije (Charalambous 2015: 44). Tijekom kampanje 2013. godine bavili su se upravo problemom Grčke. AfD federalni izborni plakat obrušio se na pomoć Grčkoj od strane EU te navodi kako Grci pate, a Nijemci plaćaju (Lees 2015: 9).

Grafikon 12. Rast BDP-a po broju stanovnika u Njemačkoj

Izvor: Statisticstimes, <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita-ppp.php>

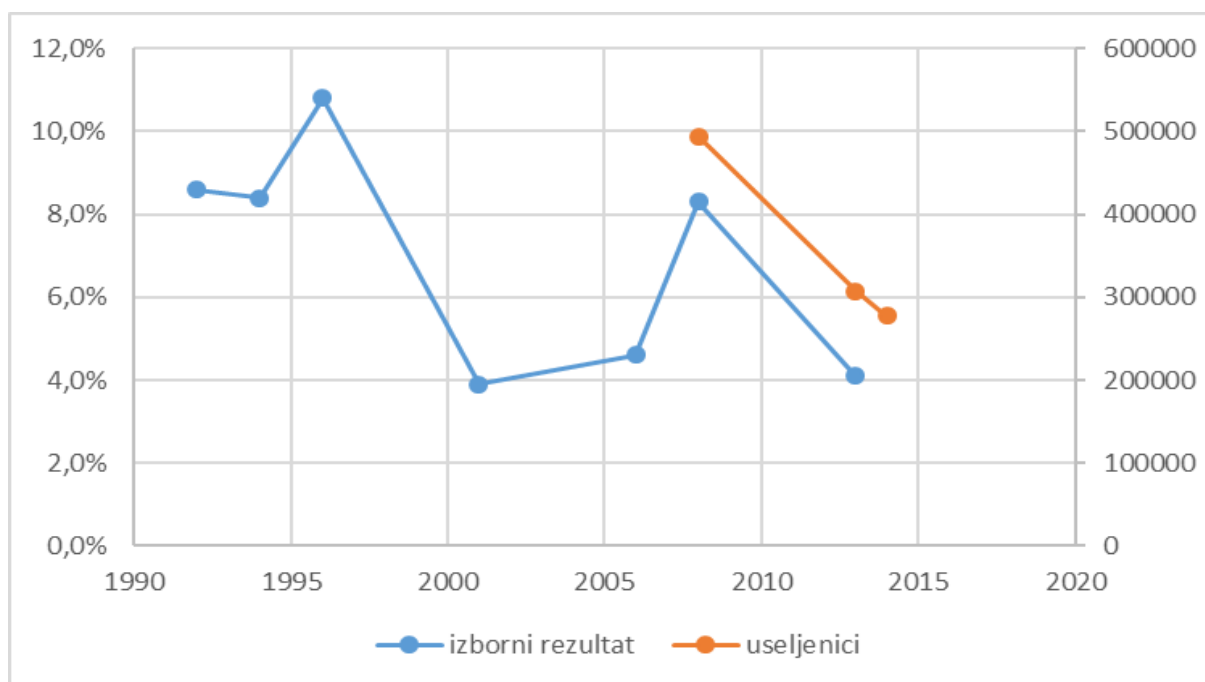
Glasovi za AfD smatraju se protestnim glasovima. Iako to nije netipično za radikalno desne stranke, u Njemačkoj takvo ponašanje posebno dolazi do izražaja. Naime, AfD u Njemačkoj birače ne dobiva samo iz desnog spektra, već dolaze i inače lijevo orijentirani birači. Na izborima 2013. godine za AfD su glasali birači koji inače glasaju za FDP, CDU, SPD ili zelene (Lewandowsky 2014). Kao što je tipično za radikalno desne stranke i AfD više privlači muškarce nego žene.

ITALIJA

Lega Nord (LN) talijanska je radikalno desna stranka. Za razliku od ostalih do sada promatranih radikalno desnih stranaka, LN je regionalna stranka. Ipak, nakon početnih izbornih uspjeha LN je umanjila svoj etno-regionalni karakter. LN je nastala kao stranka sjeverne Italije, dijela koji je ekonomski najrazvijeniji. Takva situacija potaknula je želju za autonomijom koju stranka posebno zagovara. Stranka je nastala tijekom 1990-ih. Na izborima

1992. godine osvojila je 8,7 posto glasova.³⁴ Na sljedećim izborima podrška stranci je neznatno pala, ali je stranka postala dijelom vladajuće koalicije. Na posljednjim izborima, 2013. godine, stranka je doživjela najveći pad osvojivši tek nešto više od 4 posto glasova. Tijekom 1970-ih Italija postaje sve više privlačna imigrantima. Broj stranaca u ukupnoj populaciji Italije iznosio je 2014. godine 8,3 posto (International Migration Outlook 2015). Italija je vanjska granica EU zbog čega se suočava s velikim priljevom imigranata koji žele u EU. LN nije uspjela zadobiti veću podršku unatoč svojim anti-imigrantskim stavovima. Naime, LN se ne protivi samo imigrantima već se okreće i protiv samih Talijana koji žive na jugu. U tome se očituje regionalni karakter. Zanimljiv je i sam karakter birača stranke koji u određenoj mjeri odstupa od općeg profila birača radikalno desnih stranaka. LN je najjača u područjima gdje je stopa nezaposlenosti najniža (Ignazi 2003: 58). Birači LN nisu nezaposleni ili oni s niskim prihodima, već oni samozaposleni i s visokim prihodima (Ignazi 2003: 58).

Grafikon 13. Odnos imigranata i izbornog rezultata LN

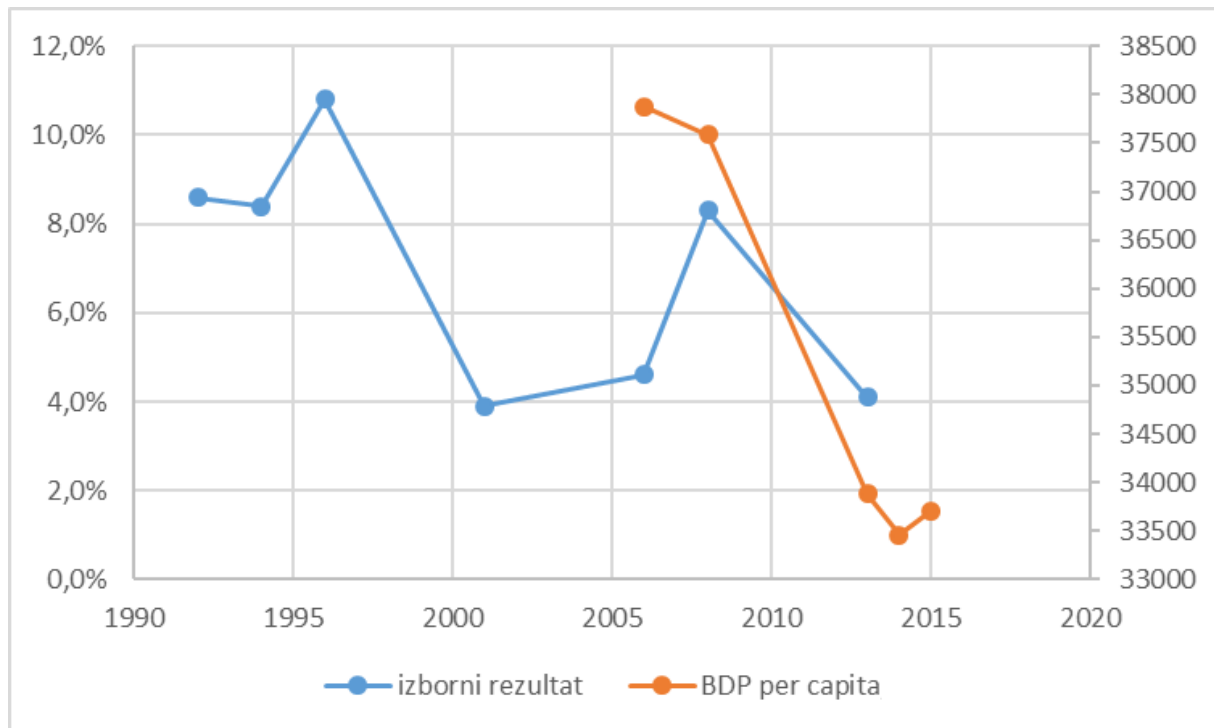

Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>, Istat, International and internal migration, http://www.istat.it/en/files/2015/11/EN_Migrations_2014.pdf?title=International+and+internal+migration+-+26+Nov+2015+-+Full+text.pdf

³⁴ Life in Italy, http://www.lifeinitaly.com/culture/La_Lega_Nord

U slučaju Italije vidimo zanimljiv trend, smanjenje broja imigranata. U isto vrijeme, nakon 2007. godine dolazi do ponovnog pada podrške radikalno desnoj stranci.

Grafikon 14. Odnos BDP-a i izbornog rezultata radikalno desne stranke

Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/>, Statistics times, <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita-ppp.php>

I u ovom slučaju Italija predstavlja jedinstven slučaj. Ekonomska kriza imala je dugoročne posljedice po Italiju što je vidljivo iz ovog prikaza. BDP Italije konstantno pada od 2007. godine.

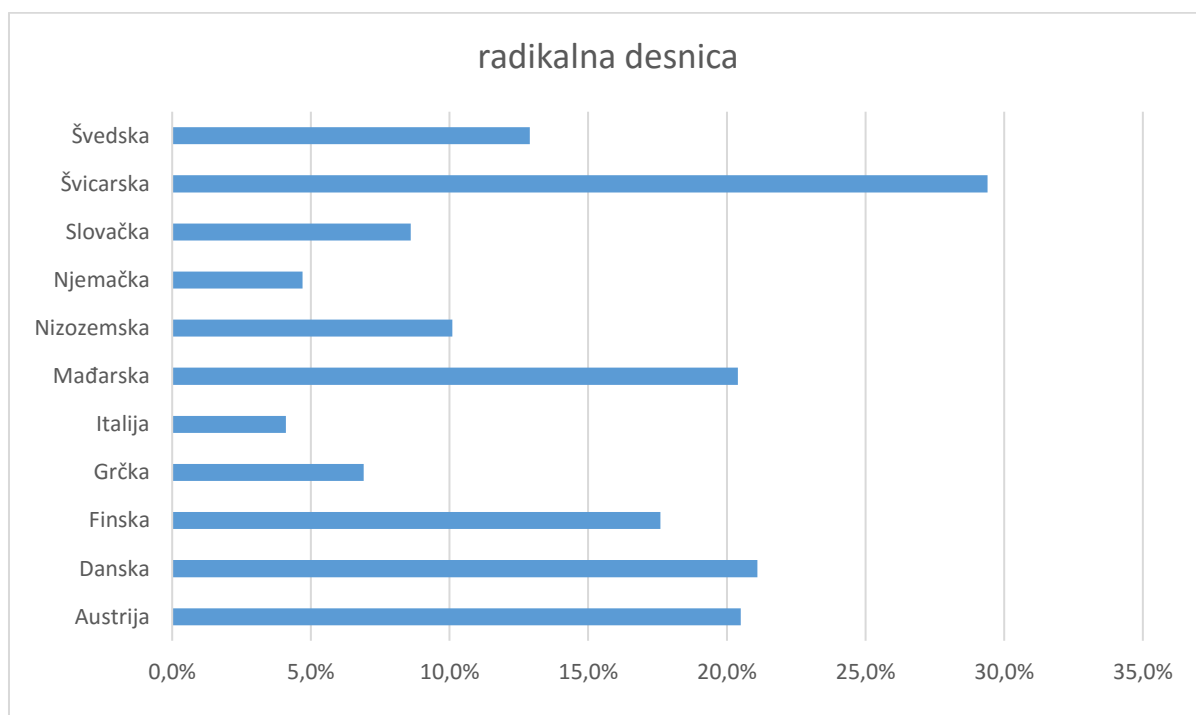
U ovoj skupini zemalja nalaze se dvije krajnosti. U obje zemlje radikalno desne stranke su relativno slabe, bez značajnije potpore dok se komponente koje bi trebale utjecati na njihovu popularnost potpuno drugačije ponašaju. Njemačka, zemlja u koju je prethodne godine stigao najveći broj imigranata te se taj broj iz godine u godinu povećava. S druge strane, u Italiji, broj imigranata se smanjuje. Njemačka je stabilna ekonomija koja svake godine bilježi rast, dok Italija još uvijek osjeća posljedice ekonomske krize te do rasta BDP-a dolazi tek 2014. godine. Zbog toga bilo bi očekivano da se radikalno desne stranke u ove dvije zemlje ponašaju na potpuno drugačiji način, no to nije slučaj. Sukladno tezama ovog rada radikalna

desnica trebala bi biti izrazito jaka u Njemačkoj. Iako se bilježi rast popularnosti AfD-a, ne postoje naznake da bi mogla postati jaka kao što je to u slučaju Švicarske.

d) ZAKLJUČNA RAZMATRANJA ZA SVE TRI GRUPE ZEMALJA

Iz slučajeva je vidljivo kako se radikalno desne stranke u određenim zemljama ponašaju u odnosu na broj imigranata i razinu BDP-a. Bilo je očekivano kako će radikalno desne stranke imati najveću podršku u zemljama s najvećim brojem imigranata i najvećim BDP-om po glavi stanovnika.

Grafikon 15. Usporedba izbornog uspjeha radikalno desnih stranaka u svim zemljama uključenih u analizu

Izvor: Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org>

Kada slučajeve promatramo u kontekstu prve teze o imigracijama vidljivi su zanimljivi trendovi. Naime, zemlje koje su tijekom 2014. ili 2015. godine imale najveći broj imigranata imaju najslabije radikalno desne stranke. Slučaj koji najviše iskače je svakako Njemačka. Radikalno desna stranka je izrazito slaba. Kod slučaja Njemačke u obzir treba uzeti povijesno nasljeđe te postupke političkih elita koji su onemogućili jačanje radikalne desnice. U obzir treba uzeti i vrijeme posljednjih izbora. Naime, na slučaju Njemačke vidljivo je kako se broj imigranata naglo povećao 2014. i 2015. godine, ponajviše kao rezultat izbjegličke krize. U Njemačkoj su posljednji izbori održani 2013. godine kada pitanje imigranata nije bilo

izraženo u tolikoj mjeri. Dakle, kada se uzimaju u obzir zemlje u kojima su posljednji izbori održani prije 2014. godine rezultate treba uzimati sa zadržkom.

Nadalje u obzir treba uzeti i samo djelovanje stranaka te njihov stav prema imigrantima. Zemlje poput Austrije i Švedske imaju velik broj imigranata te radikalno desne stranke koje su svoju kampanju provodile na temelju tog problema. Radikalno desne stranke ovih zemalja širile su strah od imigranata, posebno muslimana u društvu te navodile konkretne posljedice koje bi velik broj imigranata mogao imati. Stranka kao što je LN u Italiji svoj program ne temelji samo na strahu od stranaca već izražava i svoj regionalni karakter zbog čega ne dobiva podršku u svim dijelovima zemlje. Zbog različitog karaktera radikalno desnih stranaka ovih zemalja došlo je i do različitih rezultata.

Što se tiče povezanosti uspjeha radikalno desnih stranaka i ekonomske situacije neke zemlje pokazalo se kako one nisu nužno jače u bogatijim zemljama. Većina spomenutih zemalja smještena je u grupu najprosperitetnijih zemalja. No, na slučaju Grčke vidimo kako i negativni ekonomski trendovi mogu biti uporište za radikalno desne stranke. Pokazalo se kako je daleko veći faktor uspjeha radikalno desnih stranaka broj imigranata nego BDP.

Na kraju, uzevši u razmatranje sve zemlje uključene u analizu vidljiv je vrlo zanimljiv trend. Postoji poveznica između uspjeha radikalno desnih stranaka te demokratskog iskustva neke države. Pokazalo se kako je radikalna desnica uspješnija u zapadnoeuropskim državama koje imaju dugu demokratsku tradiciju nego u novim demokracijama. Mađarska i Slovačka jedine postkomunističke države u kojima je radikalna desnica relevantan politički čimbenik. Zemlje s dužom demokratskom tradicijom imaju jače radikalno desne stranke. Kada promatramo zemlje uključene u analizu vidljivo je kako većina njih ima dugo demokratsko iskustvo. Izuzevši Slovačku i Mađarsku, nove demokracije nisu bile ni dijelom analize zbog toga što nemaju relevantnu radikalno desnu stranku.

5. IZBJEGLIČKA KRIZA I RADIKALNO DESNE STRANKE

Migrantska kriza ili izbjeglička kriza u Europi započela je 2015. godine. Velik broj migranata i izbjeglica krenuo je prema Europi u potrazi za boljim i sigurnijim životom. Tijekom ranijih poglavlja riječ je bila o migrantima koji dolaze u zemlje EU u potrazi za boljim životom, prvenstveno u ekonomskom smislu. No, kriza koja je nastupila 2015. godine povezana je prvenstveno s izbjeglicama, ljudima koji dolaze iz ratom pogođenih i nestabilnih zemalja. U Europi je je tijekom prošle godine 955 000 ljudi zatražilo azil (Aiyar, Barkbu, Batini i drugi 2016: 7). Najveći broj tražitelja azila zabilježen je u Njemačkoj, Mađarskoj i Švedskoj (Aiyar, Barkbu, Batini i drugi 2016: 7). Najveći broj izbjeglica dolazi iz Sirije, a najviše ih dolazi u Njemačku i Švedsku (UNHCR 2016: 16). Osim iz Sirije, u Europu dolaze i izbjeglice iz Afganistana, Somalije, Sudana, Konga, Eritreje, Iraka, Pakistana (UNHCR 2016: 16).

EU nije se najbolje snašla po pitanju rješenja krize. EU reagirala je sa zakašnjenjem, donošenjem Agende za migracije 2015. godine. Tijekom prošle godine velik broj izbjeglica izgubilo je živote u pokušaju da se domognu Europe. Gotovo svakodnevno događaju se nove tragedije, prvenstveno na Mediteranu. Agenda poziva na suradnju kako bi se spriječile buduće tragedije. Zbog toga je povećan budžet Frontex operacija Triton i Poseidon te su brodovi i zrakoplovi država članica razmješteni po Mediteranu (A European Agenda on Migration 2015). Kao jedan od prioriteta Agenda navodi i sprječavanje krijumčarenja ljudi. U tijeku izbjegličke krize organizirani kriminal počeo se nekontrolirano širiti. Krijumčarenje izbjeglica proširilo se nekontrolirano unutar EU pri čemu su najugroženije zemlje koje tvore granicu EU. Kao ključna institucija koja bi se trebala baviti otkrivanjem krijumčara je Europol, a naglašava se i važnost razmjene informacija među državama članicama (A European Agenda on Migration 2015). Jedna od mjera predloženih u Agendni je i razmještanje. Njemačka kancelarka Angela Merkel je predložila sustav kvota prema kojem bi tražitelji azila bili razmješteni po članicama EU s obzirom na njihovu ekonomsku snagu i populaciju.³⁵ Ova mjera naišla je na velik otpor u mnogim državama članicama. Tijekom ove godine EU je nastavila s naporima da drži korak sa izbjegličkom krizom. Tako je državama članicama dostupna novčana pomoć ukoliko su njihovi kapaciteti preopterećeni zbog velikog broja izbjeglica. U travnju je odobrena pomoć Grčkoj u vrijednosti od 83 milijuna

³⁵ The Telegraph,

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/11561430/Angela-Merkel-calls-for-new-rules-for-distributing-asylum-seekers-in-Europe.html>

europa u obliku hrane, higijenskih proizvoda, skloništa i slično.³⁶ Pomoć je odobrena i zemljama izvan EU. Dana je podrška izbjeglicama u Turskoj koje su došle iz Sirije ili Iraka, također, dana je i podrška zapadnom Balkanu, posebno Makedoniji i Srbiji.³⁷

Neadekvatnim se pokazao i sam sustav traženja azila. Prema odredbama iz Dublina 1990. godine stranci mogu zatražiti azil u prvoj sigurnoj zemlji u kojoj se nađu (Martin 2016). Zemlja koja najviše pati zbog ovog sistema je Grčka. Najveći broj izbjeglica u EU dolazi preko grčke granice.

Schengenskim sporazumom ukinute su unutarnje granice EU. Trenutno se u schengenskom prostoru nalazi 26 država (od čega 22 članice EU + Island, Norveška, Švicarska i Lihtenštajn). Schengen je često kritiziran, a tome je posebno pridonijela postojeća kriza. Kritike najčešće spominju otvorena vrata migrantima i kriminalu.³⁸ Sam sustav naišao je na veliki izazov u posljednjih godinu dana. Zbog velikog priljeva migranata pojedine države uvele su dodatne kontrole. Primjerice, Mađarska je uvela privremene kontrole na granicu sa Slovenijom.³⁹

Radikalna desnica stalo upozorava na ekonomske posljedice nekontroliranih imigracija. Izbjeglička kriza u Europi svakako je pokazala kako velik broj izbjeglica može biti veliki trošak za državu. MMF procjenjuje kako će troškovi za tražitelje azila porasti do 0,1 posto BDP-a neke zemlje (Aiyar, Barkbu, Batini i drugi 2016: 12). Konkretno, Njemačka je potrošila 7 milijardi eura na zbrinjavanje tražitelja azila u 2015. godini (Martin 2016). Iz toga proizlazi kako je velik broj izbjeglica izrazito velik teret za neku državu i njezin budžet. Zbog toga može doći do ukidanja raznih povlastica koje su inače uživali građani te države što naposljetku dovodi do negativne percepcije izbjeglica i imigranata te konačno i do jačanja radikalno desnih stranaka.

³⁶ European Commission, http://ec.europa.eu/echo/refugee-crisis_en

³⁷ Ibid

³⁸ BBC, <http://www.bbc.com/news/world-europe-13194723>

³⁹ Ibid

6. ZAKLJUČAK

Radikalna desnica u Europi postaje sve popularnija. Nesposobnost tradicionalnih stranaka da odgovore na postojeće probleme radikalizirala je biračko tijelo. Tako danas u većini europskih zemalja imamo radikalno desnu stranku koja je važan politički akter.

Europa je danas suočena s ozbiljnom krizom. Velik broj imigranata i izbjeglica svakodnevno dolazi pred granicu EU. Kao što je spomenuto, postojeće elite našle su se nespremne u takvoj situaciji. EU je tijekom prošle godine donijela niz odluka i mjera za sprječavanje daljnje krize, no važno je spomenuti kako su takve mjere došle sa zakašnjenjem. Radikalno desne stranke vrtoglavom su brzinom dobile na popularnosti upravo s početkom izbjegličke krize. Iako je problem imigracije jedno od važnih pitanja u većini europskih zemalja, u posljednje dvije godine ono u mnogim zemljama zadobiva status najvažnijeg pitanja. Poveznica imigracije s terorizmom je svakodnevna pojava. Takva situacija stvara strah u društvu koje strance sve više gleda kao problem. Radikalna desnica svojom anti-imigrantskom retorikom uspjela je zadobiti široku podršku.

Zemlje u kojima su održani izbori tijekom prošle godine pokazuju velik porast popularnosti radikalne desnice, primjerice, Danska i Švicarska. Rezultate izbora koji su održani prije sredine 2014. godine treba uzeti sa zadržkom jer se pokazalo kako je upravo izbjeglička kriza odigrala veliku ulogu u naglom rastu popularnosti radikalno desnih stranaka. Naime, iako velik broj migranata već desetljećima dolazi u europske zemlje, tek je izbjeglička kriza pokazala koliko ozbiljan problem mogu uzrokovati nekontrolirane imigracije. Zbog toga se pokazalo kako broj imigranata jest povezan s uspjehom radikalno desnih stranaka, posebno od 2014. godine nadalje.

Što se tiče povezanosti uspjeha radikalno desnih stranaka i ekonomske snage neke zemlje ona je slabija u odnosu na prethodnu povezanost. No, važno ju je uzeti u obzir zbog toga što su upravo bogatije države glavno odredište imigranata. Dakle, bogatije države u većini slučajeva imaju veći broj imigranata te posljedično i jaču radikalnu desnicu. Iz ovog valja izuzeti Njemačku iz razloga koji su navedeni ranije, ali i datuma posljednjih izbora. Stvarnu situaciju pokazat će izbori sljedeće godine.

7. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Radikalno desne stranke sve više dobivaju na popularnosti. Jedan od glavnih razloga svakako je njihova anti-imigrantska politika. Negativni stavovi prema imigrantima sve više se šire u društvu te se sve više ljudi odlučuje svoju podršku na izborima dati radikalno desnim strankama. Nesposobnost tradicionalnih stranaka da odgovore na postojeće probleme radikalizirala je biračko tijelo. Problem imigracija glavno je pitanje kojim se bave radikalno desne stranke. Ekonomskim pitanjima daju tek drugorazrednu važnost. Radikalno desne stranke postoje u mnogim zemljama Europe, a najpopularnije su one u Švicarskoj, Austriji, Danskoj, Finskoj i Mađarskoj gdje je potpora radikalno desnim strankama veća od 15 posto. Primjeri zemalja gdje radikalno desne stranke imaju podršku manju od 5 posto su Njemačka i Italija. Izbjeglička kriza postavila je radikalno desne stranke u centar. Tijekom posljednje dvije godine radikalno desne stranke dobivaju sve veću potporu na izborima. To je povezano sa sve većim brojem imigranata koji dolaze u europske zemlje. Bogatije države, s većim BDP-om, u većini slučajeva imaju veći broj imigranata te posljedično i jaču radikalnu desnicu.

KLJUČNE RIJEČI: radikalno desne stranke, imigracije, anti-imigrantska politika, BDP, potpora

8. LITERATURA

- A European Agenda on Migration, 2015, European Commission, Brussels
- Arzheimer, K., 2012, Electoral Sociology: Who Votes for the Extreme Right and Why – and When?, The Extreme Right in Europe, Current Trends and Perspectives. Eds. Backes, Uwe and Patrick Moreau. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 35-50.
- Arzheimer, Kai (2015) 'The AfD: Finally a Successful Right-Wing Populist Eurosceptic Party for Germany?' West European Politics, 38 (3). pp. 535-556
- Aiyar, Barkbu, Batini i drugi, 2016, The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges, International Monetary Fund
- Bachrynowski, S., 2012, Populism in Central and Eastern Europe –Challenge for the Future?, GEF
- Bloom, L., 2014, Islamophobia in Public Policy: The Rise of Right Wing Populism in Denmark, CMC Senior Theses. Paper 860.
- Charalambous, G., 2015, The European Far Right: Historical and Contemporary Perspectives, Friedrich Ebert Stiftung
- De Jong, A., The New Right in the Netherlands, Borderless brochure Published by Grenzeloos
- Dodd, S., 2015, The Structure of Islam in Switzerland and the Effects of the Swiss Minaret Ban, Journal of Muslim Minority Affairs
- Ettinger, P., 2008: The problematisation of Muslims in public communication in Switzerland. fögdiscussionpaper 2008- 0004. fög – Forschungsbereich Öffentlichkeit und Gesellschaft, Zürich
- Ellinas, A., 2013, The Rise of Golden Dawn: The New Face of the Far Right in Greece, South European Society and Politics, 18:4
- FPÖ, 2011, Party Programme of the Freedom Party of Austria
- Gyarfasova, O., 2013, Metamorphosis of radical right in Slovakia, Institute of European Studies and International Relations, Faculty of Social and Economic Sciences, Comenius University, Bratislava
- Hainsworth, P., 2008, The Extreme Right in Western Europe, Routledge
- Halikiopoulou, D., Vasilopoulou, S., 2015, The Greek 'Golden Dawn': Reasons behind the Extreme Right's Revival in the Cradle of Democracy, Cicero Foundation Great Debate Paper No. 15/05

- Haque, F., Hossain, M., 2008, Global Media, Islamophobia and its impact on conflict Resolutions, Institute of Hazrat Mohamamad (SAW)
- Heinen, N., 2015, A profile of Europe's populist parties, Deutsche Bank Research
- Ignazi, P., 2003, Extreme Right Parties in Western Europe, Oxford University Press
- International Migration Outlook 2015, OECD publishing
- Guibernau, M., 2010, Migration and the rise of the radical right, Policy Network
- Langenbacher, N., Schellenberg, B., 2011, Is Europe on the „Right“ Path, Friedrich-Ebert-Stiftung
- Lišaníková, K., 2015, The Growing Popularity of Far – Right Swedish Democrats, CENAA
- Lees, C., 2015, The AfD: what kind of alternative for Germany?, University of Bath, UK
- Lewandowski, M., 2014, Alternative für Deutschland (AfD): A New Actor in the German Party System, Friedrich Ebert Stiftung
- Luther, K. R., 2007, Electoral strategies and performance of Austrian right-wing populism 1986-2006, Keele European Parties Research Unit
- Martin, Philip L., 2016., Europe's Migration Crisis, ARE Update 19(3): 9-11. University of California Giannini Foundation of Agricultural Economics
- Meret, S., 2010, The Danish People's Party, the Italian Northern League and the Austrian Freedom Party in a Comparative Perspective: Party Ideology and Electoral Support, Aalborg: Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforskning, Aalborg Universitet
- Mudde, C., 1999, The Single-Issue Party Thesis: Extreme Right Parties and the Immigration Issue, West European Politics Vol. 22 Iss. 3
- Mudde, C., 2000, The ideology of the extreme right, Manchester University Press
- Mudde, C., 2007, Populist radical right parties in Europe, Cambridge University Press
- Murphy, A., 2013, The Rise of the Austrian Freedom Party under Jörg Haider and Right Wing Populism in Austria 1986 – 2000, University of Bradford
- Muslims in the European Union, Discrimination and Islamophobia, 2006, EUMC
- Monostori, Judit - Óri, Péter - Spéder, Zsolt (eds.) 2015, Demographic Portrait of Hungary, Hungarian Demographic Research Institute, Budapest

- National Institute of Statistics, 2015, International and internal migration: Year 2014, Istat
- Norris, P., 2005, *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*, Cambridge University Press
- Pettersen, S., Østby, L., 2013, *Immigrants in Norway, Sweden and Denmark*, Samfunnsspeilet 5/2013
- Ralph, H., 2012, *Sweden and the Radical Right*, CERS Working Paper
- Rovny, J., Where do radical right parties stand? Position blurring in multidimensional competition. *Central European Political Science Review*, 2013, 5 (01), pp.1-26
- Roushas, R., 2013, *Understanding the electoral breakthrough of Golden Dawn in Greece*, COMPAS Working Paper No. 112
- Sartori, F., EU Memberstates granted citizenship to more than 800 000 persons in 2010, Eurostat, *Statistics in focus* 31/2012
- Schindall, J., 2009, *Switzerland's Non-EU Immigrants: Their Integration and Swiss Attitudes*, Migration Policy Institute
- SVP – the party for Switzerland, *Party Programme 2011–2015*
- Skenderovic, D., 2001, *The Swiss Radical Right in Perspective: A Reevaluation of Success Conditions in Switzerland*, Center for European Studies, New York University
- Stegmann McCallion, M., 2014, *The 2014 Elections in Sweden – A New Political Landscape?*
- The History of the Oklahoma City Bombing, April 19, 1995, ADL
- Van Spanje, J., 2010, 'Contagious Parties: Anti-Immigration Parties and Their Impact on Other Parties', *Immigration Stances in Contemporary Western Europe*, *Party Politics* 16 (5), 563-586
- Vasileva, K., Nearly two-thirds of the foreigners living in EU Member States are citizens of countries outside the EU-27, Eurostat, *Statistics in focus* 31/2012
- Vasilopoulou, S., 2011, *European Integration and the Radical Right: Three Patterns of Opposition*, *Government and Opposition*, Vol. 46, No. 2, pp. 223–244
- Zgurić, B., 2014, *Stranke radikalne desnice: mađarski Jobbik i nizozemska Slobodarska stranka*, *Politička misao*, god. 51, br. 4, 2014, str. 90-113
- *World Population Policies 2005*, UN, Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York

- INTERNET IZVORI

- BBC, <http://www.bbc.com> (pristup: srpanj 2016.)
- Daily mail, <http://www.dailymail.co.uk> (pristup: srpanj 2016.)
- DE Statis, <https://www.destatis.de> (pristup: lipanj 2016.)
- European Commission, <http://ec.europa.eu> (pristup: lipanj 2016.)
- Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org> (pristup: lipanj 2016.)
- GR Reporter, <http://www.grreporter.info/en> (pristup: srpanj 2016.)
- International Organization for Migration, <http://www.iom.sk/en> (pristup: lipanj 2016.)
- Istat, International and internal migration, <http://www.istat.it> (pristup: svibanj 2016.)
- Jacobin, <https://www.jacobinmag.com> (pristup: lipanj 2016.)
- Life in Italy, http://www.lifeinitaly.com/culture/La_Lega_Nord (pristup: srpanj 2016.)
- Ministry of the Interior, Finland, <http://www.intermin.fi/en> (pristup: lipanj 2016.)
- Statistik Austria, <http://www.statistik.at/> (pristup: lipanj 2016.)
- Statistic Denmark, <http://dst.dk/en> (pristup: lipanj 2016.)
- Sweden Sverige, <https://sweden.se> (pristup: lipanj 2016.)
- Radio Sweden, <http://sverigesradio.se> (pristup: srpanj 2016.)
- The Local, CH, <http://www.thelocal.ch> (pristup: lipanj 2016.)
- The Statistics Portal, <https://www.statista.com> (pristup: lipanj 2016.)
- The Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk> (pristup: srpanj 2016.)
- The Sydney Morning Herald, <http://www.smh.com.au> (pristup: srpanj 2016.)
- Trading Economics, <http://www.tradingeconomics.com> (pristup: srpanj 2016.)